

A vállalatok büntetőjogi és közigazgatási jogi felelőssége, különös tekintettel a kartelljog, a bankfelügyelet és az adatvédelmi jog területén, de lege lata és de lege ferenda

Gerhard Dannecker*

Az Európai Unió jogában a közigazgatási bíróság az adminisztratív büntetőjog speciális szankciótípusaként jelent meg először a kartelljog, majd az adatvédelmi törvény és a bankfelügyelet területén is. Az EU tagállamaiban a jogi személyek büntetőjogi felelőssége rendszere az uniós vállalati felelősségi rendszerére irányul. Ez problémákhoz vezet, különösen az ítélethozatal és az eljárási garanciák tekintetében. A konvergencia kialakuló útját a különböző szankciós modellek ellenére – a vállalkozások felelőssége kontra a jogi személyek felelőssége - folytatni kell, tekintettel a bíróság büntető jellegére.

Kulcsszavak: Vállalati bíróságok, jogi személyek büntetőjogi felelőssége, kartelljogi bíróságok, adatvédelmi bíróságok, bankfelügyeleti bíróságok

Criminal and administrative responsibility of enterprises, especially in the area of antitrust law, data protection law and banking supervision

In the law of the European Union, liability for fines has developed as a special sanction model for regulatory offences, first in the area of antitrust law, now of data protection law and banking supervision, too. The criminal law systems for judicial persons in the EU member states are oriented towards the EU system of enterprise liability. This leads to problems, especially with regard to the sentencing and to procedural guarantees. The emerging path of convergence despite different sanction models – responsibility of enterprises versus responsibility of judicial persons - should be continued in view of the punitive nature of the fine.

Keywords: Corporate fines, criminal liability of legal persons, antitrust fines, data protection fines, banking supervisory fines

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.5.2183>

1. Bevezetés

A büntetőjoggal foglalkozó kutatók számára szinte észrevétlenül jelent meg az uniós kartelljogban egy olyan szankcionáló jogintézmény, amelyet a

* Senior professzor, Heidelbergi Egyetem, Jogtudományi Kar, Német, Európai és Nemzetközi Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Intézet. Fordította: dr. Czibrik Eszter doktorandusz, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jognak („Unternehmensbußgeldrecht“) tekinthetünk.¹ Az uniós versenyjogban az Európai Unió Bíróságának kialakult ítélkezési gyakorlata szerint a „vállalkozás“ kifejezés alatt „bármely gazdasági tevékenységet folytató jogalanyt kell érteni, függetlenül annak jogi formájától és finanszírozásának típusától”,² azaz a vállalatcsoportot. A vállalatok közigazgatási felelősségrendszere idegen a kontinentális európai büntetőjogi gondolkodásmódtól. Gyökerei az amerikai törvényekből eredeztethetők, amelyeket később az Európai Unió is átvett, amikor 1962-ben a 17/62³ rendeletével bevezette a vállalatok közigazgatási felelősségét. Az uniós vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jogszabálya a független európai szankciójog egyik klasszikus területe, amelyet a Bizottság implementált az Európai Unió Bírósága ellenőrzése alatt.⁴ Az uniós jog alapján kizárólag az Európai Bizottság felelt a bírságok kiszabásáért; a tagállamok versenyhatóságai nem szabhattak ki szankciókat a bírságolásra vonatkozó európai szabályok alapján. A jogalkalmazás 2003-ban bevezetett decentralizációjának részeként a tagállamok versenyhatóságai már a nemzeti jog alapján szankcionálhatták a verseny megsértését. A vállalatokkal szemben kiszabott bírságokra vonatkozó uniós jogszabályok kiterjesztése három területet érint, amelyeket az alábbiakban részletesebben tárgyalunk:

(1.) A vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jogszabály az Európai Unió legfejlettebb szankciórendszerét foglalja magába.⁵ Az ECN+ irányelv⁶ alapján a tagállamoknak 2021. február 4-ig át kellett ültetniük a nemzeti jogrendszereikbe az uniós vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jogszabály előírásait. Ily módon el kell érni az Unió és a tagállamok kartellszankciórendszereinek összehangolását.

¹ Lásd: DANNECKER, Gerhard – SCHRÖDER, Thomas: Tatbestände mit supranationaler Schutzrichtung (Europadelikte), in: BÖSE, Martin (szerk.): *Europäisches Strafrecht (EnzEuR Bd. 11)*, 2. Kiadás. 2021, 246.; DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph: Europäische und verfassungsrechtliche Vorgaben für das materielle und formelle Unternehmensstrafrecht, *NZWiSt* 2016, 162.

² Az Európai Unió Bíróságának 1991. április 23-ai ítélete, *Höner und Elser*, Rs. C-41/90, Slg. 1991, I-2010, 21; Európai Unió Bírósága, 17.02.1993, *Poucet et Pistre*, verb. Rs. C-159/91 és C-160/91, Slg. 1993, I-664, 17; Európai Unió Bírósága, 10.09.2009, *Akzo Nobel*, Rs. C-97/08 P, Slg. 2009, I-8237, 54.

³ Az 1962. február 6-i szerződés 85. és 86. cikkének, HL 13., 1962. február 21, 204.

⁴ Lásd: DANNECKER, Gerhard – FISCHER-FRITSCH, Jutta: Das EG-Kartellrecht in der Bußgeldpraxis, 1989, passim; DANNECKER, Gerhard: Europäisches Kartellstrafrecht und internationale Tendenzen, in: SCHICK, Peter J. – HILF, Marianne: *Kartellstrafrecht. Das Spiel vom Fragen (P. Handke)*, Bécs 2007, 31; összefoglalva DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph: Kartellsanktionsrecht, in: SOYER, Richard (szerk.): *Handbuch Unternehmensstrafrecht*, Bécs 2021, 18. § 18.13.

⁵ KOKOTT főtanácsnok, Juliane: A C-681/1. sz. ügy 2013. február 28-i véleményének 40. pontja; LÉGER főtanácsnok, Philippe: 1998. február 3-i vélemény a C-185/95 P - Baustahlgewerbe ügyben, az Európai Bíróság 1998. évi gyűjteménye, I-8417. O. erről részletesen DANNECKER, Gerhard – FISCHER-FRITSCH, Jutta: Das EG-Kartellrecht in der Bußgeldpraxis, 1989, 6 f. lásd még: DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph: Kartellsanktionsrecht, in: SOYER, Richard (szerk.), *Handbuch Unternehmensstrafrecht*, Bécs 2021, 8. § Rn. Nachw. NOWAK, Carsten: itt: LOEWENHEIM, Ulrich – MEESEN, Karl M. – RIESENKAMPFF, Alexander – KERSTING, Christian – MEYER-LINDEMANN, Hans Jürgen (szerk.): *Kartellrecht. Kommentar zum Deutschen und Europäischen Recht*, 4. Kiadás. 2020, München. Art. 23 VerfVO Rn. 50; TIEDEMANN, Klaus: Der Allgemeine Teil des europäischen supranationalen Strafrechts, in: *Festschrift für Hans-Heinrich Jescheck zum siebzigsten Geburtstag*, 1985, 1411 és 1417.

⁶ A tagállami versenyhatóságok helyzetének a hatékonyabb jogérvényesítés céljából történő megerősítéséről és a belső piac megfelelő működésének biztosításáról szóló Európa Parlament és a Tanács (EU) 2019/1 irányelve (2018. december 11.)

(2.) Az uniós adatvédelmi és a bankfelügyeleti jog immáron bírságokat is előír a jogsértő vállalkozásokkal szemben.⁷ Az Európai Unió az adatvédelmi jogszabályok körében az általános adatvédelmi rendelettel⁸ bevezette ezeket a szankciós rendszereket az antitröszt területén. Az uniós bankfelügyeleti jog kapcsán találkozhatunk olyan bírságokról szóló rendeletekkel is, amelyek a jogi személyek és a vállalatok jogsértő magatartásai ellen irányulnak. Ily módon az európai vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jogszabály két további területet hozott létre. Az adatvédelmi rendeletben ezeket a vállalati bírságokat kizárólag az illetékes nemzeti versenyhatóságok szabhatják ki, a bankfelügyeleti jogban a vállalat a felelősségétől függően, az Európai Központi Bank vagy a tagállamok központi bankjai felelnek a társasággal szembeni eljárások megindításáért és a szankcionálásért.

(3.) Németországban a társulási felelősségről szóló törvény tervezete jelenleg jogalkotási folyamatban van.⁹ Ez a törvény a jogi személyek és más vállalatcsoportok büntetőjogi felelősségének a bevezetését szolgálja. A tervezet szerint, amennyiben a vállalat vezető tisztségviselője bűncselekményt követ el, magát a vállalatcsoportot szankcionálják. Célul tűzi a jogszabálytervezet a jogi személyek és más vállalatcsoportok korábbi felelősségrendszerének felváltását olyan büntetőjogi szankciórendszerrel, amely az anyavállalat felelősségének bevonásával és a szankció keretrendszerének a vállalatcsoport forgalma alapján történő meghatározásával érje el a vállalkozások közjogi bírságolási modelljével azonos mértékű szankciót.

2. Az uniós vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jogszabály kidolgozása az uniós vállalatokkal szemben

Az uniós versenynek azt a vezető alapelvet, amelyet az EGK Szerződés 4. cikk (1) bekezdése nevesít, érvényre kell juttatnia, azaz az Európai Unió elkötelezett a szabad verseny és a nyílt piacgazdaság elve mellett. A verseny a legnagyobb gazdasági teljesítmény motorjának tekinthető, a piaci szabadság lehető legnagyobb védelme mellett.¹⁰ A verseny elsősorban gazdasági és politikai, valamint társadalmi-politikai funkciókat is ellát. Éppen ezért kapta meg az Európai Bizottság azt a jogi felhatalmazást (EUMSZ 103. cikkben), amely révén közigazgatási bírságokat vezethet be a vállalatok ellen annak érdekében, hogy létrehozson egy olyan uniós jogi szankciórendszert, amely érvényre juttatja a monopóliumellenes

⁷ Lásd továbbá: DANNECKER, Gerhard – SCHRÖDER, Thomas: Tatbestände mit supranationaler Schutzrichtung (Europadelikte), in: BÖSE, MARTIN (szerk.): *Europäisches Strafrecht (EnzEuR Bd. 11)*, 2. kiadás. 2021, 8. § 313, 325.

⁸ A természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) szóló az Európa Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.)

⁹ A vállalatcsoportok bűncselekményekért való felelősségéről szóló szövetségi törvény (Társulási felelősségről szóló törvény - VbVG), I. számú szövetségi törvényi közlöny, 151/2005.

¹⁰ Lásd továbbá: HOPPMANN, Erich: Das Konzept der optimalen Wettbewerbsintensität. *JbNSt* 179 (1966), 286, 289 és 300.

uniós jogszabályokat. Ennek célja a verseny, mint jogi eszköz védelme.¹¹

2.1. A vállalatokkal szembeni uniós bírságolási jog kidolgozása. 1962-ben az Európai Unió élt azon hatáskörével, hogy a kartelljog megsértésének területén olyan tényállásokat vezessen be, amelyek közigazgatási bírságolási szankciót vonnak maguk után. A 17/62 rendelet¹² 15. cikke a közösségi jogi bírság kiszabását írta elő az együttműködési kötelezettség szándékos megsértése, valamint a kartellek tilalma és az EGK 81. és 82. cikkel való visszaélés esetére.

Az unió kartelljoga tehát a legfejlettebb szankciórendszert biztosította a közösségi jogban, amelyet kezdetben csak a Bizottság tudott érvényesíteni (a tagállamok sem). Ez biztosította az egységes jogi helyzetet az Európai Unió szintjén, amelynek alkalmazása kizárólag az Európai Bizottság IV. Főigazgatóságának feladata volt. Az Európai Unió tagállamai saját monopóliumellenes szankciós rendszerekkel rendelkeztek, amelyek csak a belföldi kartell szabályok megsértésére vonatkoztak; ezek a nemzeti szankciórendszerek azonban jelentősen megváltoztak.¹³

2.2. A vállalatokkal szembeni uniós bírságolási jog jellemzői. Ha az európai monopóliumjog azon sajátosságaira kérdezzük, amelyek jellemzőek a vállalatcsoportokra kiszabott bírságokra, akkor a következő szempontokat kell hangsúlyozni:

(1.) Az 1/2003. rendelet 23. cikkének (5) bekezdése szerinti bírságokról szóló határozatok "nem büntetőjogi jellegű határozatok", de ezeket a bírságokat a tágabb értelemben vett büntetőjoghoz is hozzá kell rendelni.¹⁴ Mivel a bírságok elsősorban represszív funkciót töltenek be:¹⁵ Az 1/2003. rendelet 23. cikkének (1) bekezdése szerinti bírságkiszabás szándékos vagy gondatlan magatartást feltételez, ezért a bírság a jogellenes magatartásra adott válaszként jelent. ¹⁶ Vitathatatlan, hogy a büntetőjogi garanciák a represszív célokat szolgáló büntetésekhez hasonló intézkedésekre vonatkoznak.¹⁷ A szankcióval való

¹¹ DANNECKER, Gerhard: Der strafrechtliche Schutz des Wettbewerbs: Notwendigkeit und Grenzen einer Kriminalisierung von Kartellrechtsverstößen, in: *Festschrift für Klaus Tiedemann zum 70. Geburtstag*, Köln 2008, 789.

¹² Az 1962. február 6-i szerződés 85. és 86. cikke (HL 13., 1962. február 21., 204.).

¹³ Lásd továbbá: DANNECKER, Gerhard/KÖRTEK, Jasemin: General Report, in: DANNECKER, Gerhard/JANSEN, Oswald (eds.), *Competition Law Sanctioning in the European Union*, 2004, 1 ff; WAGNER VON PAPP, Florian: Kartellstrafrecht in den USA, dem Vereinigten Königreich und Deutschland, WuW 2009, 1236.

¹⁴ Vö. BIERMANN, Jörg: in: IMMENGA, Ulrich/MESTMÄCKER, Ernst Joachim (szerk.): *Wettbewerbsrecht*, 1. kötet, 6. kiadás, 2020, Vor Art 23 VO 1/2003 39. mit weit. Nachw.; kritisch dazu WILS, Wouter P. J.: *World Competition*, 2005, 5.

¹⁵ A bírság funkciójáról lásd: BIERMANN, Jörg: in: IMMENGA, Ulrich/MESTMÄCKER, Ernst Joachim, Ernst Joachim (szerk.), *Wettbewerbsrecht* 1. kötet, 2020. évi 6. kiadás, az 1. cikk, 1/2003. 23. cikk

¹⁶ AZ Európai Unió Bíróságának 1999. július 8-ai ítélete, *Hüls*, Rs. C-199/92 P, Slg 1999, I-4384; 8.7.1999, *Montecatini*, Rs. C-199/92 P, Slg 1999, I-4631; RIZVI, Salim: Entfesselte Bussenpraxis im Wettbewerbsrecht?, AJP/PJA 2010, 452 és 457.; FEDERMANN, Bernd A.: Kriminalstrafen im Kartellrecht, 2006, 92.; DANNECKER, Gerhard: Stellungnahme zum Zwischenbericht des Bundeskartellamts zum Expertenkreis Kartellsanktionenrecht, NZKart 2015., 14.

¹⁷ DANNECKER, Gerhard – FISCHER-FRITSCH, Jutta: Das EG-Kartellrecht in der Bußgeldpraxis, 1989, 352; MÖHLENKAMP, Andreas: Die europäische Bußgeldpraxis aus Unternehmenssicht in: SCHWARZE, Jürgen (szerk.): *Instrumente zur Durchsetzung des europäischen Wettbewerbsrechts*, 2002, 121, 125;

fenyegetés szigorúsága az uniós bíróságok büntetőjogi természetére is utal, ennek megfelelően megkülönböztetik a büntetéseket és a pénzbírságokat, mint tágabb értelemben vett büntetőjogi szankciókat, összehasonlítva a német, az olasz és a portugál bíróságokkal kapcsolatos törvényekkel.¹⁸ Ennek megfelelően a vállalati bíróságok vonatkozásában a Bizottság az alapvető jogokra és különösen azokra az alapelvekre hivatkozik, amelyek az Alapjogi Chartában szerepelnek, de levezethetők az EJE-ből¹⁹ és a tagállamok alkotmányos hagyományaiából is.²⁰

(2.) Az európai kartellbírságok joga a kezdettől fogva csak a vállalatok és vállalati hálók ellen irányult, nem a jogi személyekkel és más vállalatcsoportokkal szemben.²¹ A szinte minden uniós államban érvényesülő jogalanyiség elve nem alkalmazható az EU közjogi bírságolásáról szóló jogszabályaiban. Ott a vállalatok jogi személy státuszt kapnak az uniós jogalkotással a vállalatok felelősségének bevezetésével.²²

(3.) A vállalkozás nevében eljáró természetes személyeket a bíróságokra vonatkozó uniós jogszabályok alapján nem lehet büntetni a monopóliumellenes szabályok megsértése miatt. Magatartásukat nagyon nagy mértékben a vállalatnak tulajdonítják; nem szükséges, hogy egy vezető tisztségviselő kövesse el a jogsértést.

(4.) Az európai kartellbírságjog általános részét generális jogi elvek alapján dolgozták ki, a tagállamok jogrendszerére támaszkodva, és a mai napig csak néhány kérdésre vonatkozik speciális szabályozása, például a tévedésre vagy az elévülésre.²³

Wegner, Carsten: Keine umfassende Begründungspflicht der Kommission für Geldbußen in Millionenhöhe?, WuW 2001, 469, 476.

¹⁸ DANNECKER, Gerhard – FISCHER-FRITSCH, Jutta: Das EG-Kartellrecht in der Bußgeldpraxis, 1989, 6 f.; TIEDEMANN, Klaus: Der Allgemeine Teil des europäischen supranationalen Strafrechts, in: Festschrift für Hans-Heinrich Jeschke zum siebzigsten Geburtstag, 1985, 1411 és 1417.

¹⁹ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának 1976. június 8-i ítélete (1976. június 8., 5100/71 és Engel és mtsai. Rz 83ff = EuGRZ 1976, 221.) óta az ítélkezési gyakorlat három kritériumot alkalmazott a büntetőeljárás ("Engel-kritériumok"): valamely rendelkezés kijelölése a nemzeti jogban, a bűncselekmény jellege, valamint a szankció fajtája és súlyossága.

²⁰ Lásd az Európai Unió 2000. december 7-i chartájában, annak 2007. december 12-én módosított változatban (ABl. C 83 v. 30.3.2010, 389 ff); Európai Unió Bírósága.2006. szeptember 27., T-43/02, *Jungbunzlauer* Rz 74, Slg 2006 II-3435; 2008. július 8., T-99/04, *AC Treuhand* Rz 45, Slg 2008 II-1501; *Sauer* in *Schulte/Just*, Kartellrecht 1/2003 rendelet 23. cikk Rz 40.

²¹ Lásd hozzá részletesebben: SCHILDGEN, Larissa: *Rechtsfähigkeit des Unternehmens im Unionswettbewerbsrecht*, 2020., 7.

²² DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph: Europäische und verfassungsrechtliche Vorgaben für das materielle und formelle Unternehmensstrafrecht, NZWiSt 2016, 162, 166; ebenso HEINICHEN, Christian: *Unternehmensbegriff und Haftungsnachfolge im europäischen Kartellrechts*, Baden-Baden 2011, 76., 154.; vö. LESSENICH, Christof A.: *Unternehmensbegriff und Zurechnung*, Bonn 2000, 35. 99. A.A. HENN, Florian: *Strafrechtliche Verfahrensgarantien im europäischen Kartellrecht. Implikationen und Grenzen der Strafrechtsähnlichkeit von Kartellbußgeldern*, 2018, 33. Unternehmen als „Sanktionsobjekte für Kartellbußgelder“.

²³ Lásd hozzá: DANNECKER, Gerhard – SCHRÖDER, Thomas: Tatbestände mit supranationaler Schutzrichtung (Europadelikte), in: BÖSE, MARTIN (szerk.): *Europäisches Strafrecht (EnzEuR Bd. 11)*, 2. Kiadás 2021, 8. § 279.; STUCKENBERG, Carl-Friedrich: Allgemeiner Teil eines Europäischen Strafrechts, in: BÖSE, Martin (szerk.): *Europäisches Strafrecht (EnzEuR Bd. 11)*, 2. Kiadás 2021, 10. § 1.

(5.) A bírság kiszabását megelőző évben elért súlyos kartellsértések (versenykorlátozó megállapodások és erőfölénnyel való visszaélés) esetén a bírságok kiszabhatók a vállalatcsoport teljes forgalmának 10%-áig. Az EB véleménye szerint a 10% -os határ felső határt²⁴ jelent, így a 10% -os határérték túlléphető a bírság kiszámításának kiindulópontjaként. A 10% -os határértéket csak akkor szabad túllépni, ha minden enyhítő okot már figyelembe vettek. Ebben az esetben a 10% -os határérték a bírság felső határának kiszabását jelenti a csoportos értékesítés 10%-ánál.

(6.) Az Egyesült Államok törvényei alapján a Bizottság bevezette a szankcionálásra vonatkozó irányelveket,²⁵ hogy növelje a Bizottság bírságokkal kapcsolatos döntéseinek átláthatóságát és objektivitását, mind a vállalattal, mind az Európai Unió Bíróságával szemben. Az irányelvek új alapokra helyezték a bírságok kiszámítását.

(7.) A Bizottság külön engedékenységi programot vezetett be a monopóliumellenes jogszabályok megsértésének felderítésében.²⁶ Ennek modellje az USA Igazságügyi Minisztériumának²⁷ "engedékenységi politikája" (*Leniency Policy*) volt. Ennek a közleménynek az a célja, hogy nagyobb ösztönzőket teremtsen a kartellek felderítésére és egyúttal növelje a prevenció hatását, mivel a vállalatok a „kartellárulás” veszélye miatt már a kezdetektől elzárkóznak a kartellben való részvételtől.²⁸ Ezért olyan ösztönző rendszerről van szó, amely a kartellek hatékony felderítésén és üldözésén alapszik.²⁹

(8.) A szankcionálási eljárást közigazgatási eljárásként folytatják le,³⁰ még akkor is, ha pénzbírságot szabnak ki.³¹ Ebben az eljárásban egyéni büntetőeljárás garanciákat alkalmaznak,³² különös tekintettel a „ne bis in idem” elvre.³³ Ezzel szemben a „nemo tenetur” elv nem alkalmazható.³⁴

²⁴ Az Európai Unió Bíróságának 2005. június 28-ai ítélete, verb. Rs C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P bis C-213/02 P, *Dansk Rørindustri*, Slg. 2005, I-5488, 278; VON LAUFENBERG, Christoph: *Kartellrechtliche Konzernhaftung*, Berlin 2018., 56.

²⁵ Lásd hozzá: DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph: Kartellsanktionsrecht, in: SOYER, Richard (szerk.), *Handbuch Unternehmensstrafrecht*, Bécs 2021., 18. § 64.

²⁶ Lásd hozzá: DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph: Kartellsanktionsrecht, in: SOYER, Richard (szerk.): *Handbuch Unternehmensstrafrecht*, Bécs 2021, 18. § 67.

²⁷ Vö.: LUTZ, Martin. Amnestie für aufklärungsbereite Kartellanten?, BB 2000, 677.

²⁸ COM, sajtóközlemény az engedékenységi közleményről, IP / 02/274, 2002. február 13., 3.

²⁹ MAZÁK főtanácsnok vélemény, Ján v. 2010. december 16, C-360/09, Pfeiderer, 31. sz. EGC, 2011.9.9., T-12/06, Deltafina, 105. és 110. sz.

³⁰ BIERMANN, Jörg: in: IMMENGA, Ulrich – MESTMÄCKER, Ernst Joachim (szerk.): *Wettbewerbsrecht*, Bd. 1, 6. Kiadás. 2020, 1/2003 rendelet 23. cikk. 214.

³¹ Az Európai Unió Bíróságának 1966. július 13-ai ítélete: C-56/64 és 58/64, *Grundig*, Slg. 1966, 299, 321 és 385.; 1970. július 15-ei, Rs. C-44/69, *Buchler*, Slg 1970, 733 és 756; 1982. május 18-ai ítélete. 155/79, *AM&S*, Slg 1982, 1575 és 1611; továbbra is a 17/62.

³² DANNECKER, Gerhard/ DANNECKER, Christoph: Kartellsanktionsrecht, in: SOYER, Richard (szerk.): *Handbuch Unternehmensstrafrecht*, Bécs 2021, 18. § 18.80.

³³ BIERMANN, Jörg: in: IMMENGA, Ulrich – MESTMÄCKER, Ernst Joachim (szerk.): *Wettbewerbsrecht*, Bd. 1, 6. Kiadás. 2020, 1/2003 rendelet 23. cikk 242 ff.; DANNECKER, Gerhard: Grundstrukturen des Grundsatzes „ne bis in idem” im Spiegel der Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte und des Europäischen Gerichtshofs, in: *Festschrift für Ákos Farkas zum 65. Geburtstag*, Bd. 1, 2019, 206. (https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/6553/23_danneckergerhard_t%C3%B3rdelt.pdf); ESSER, Robert: Das Doppelverfolgungsverbot in der Rechtsprechung des EGMR Das Doppelverfolgungsverbot

(9.) Az Európai Unió tagállamainak eljárási jogainak a jogállamiság elvén kell alapulnia.³⁵ Ez a jogállamiság integrált megértésén alapul, amely szerint a jogállamiság elve nem korlátozódik az egyes rendelkezésekre.³⁶ A jogállamiságot is "megemlítettlen - meg nem nevezett – egyedi garanciák alapjául kell érteni".³⁷ E tekintetben a jogállam eltér az angol-amerikai jogban alkalmazandó jogállamtól, amely az egyedi garanciák végrehajtásán alapszik.

(10.) Az Egyesült Államokban rendkívül szigorú szankciókkal (bírságokkal) fenyegetik a vállalatokat anélkül, hogy megkülönböztetnék a büntetést és a pénzbírságot. A törvény által előírt bírságok olyan magas fenyegetettségi rátát rejtenek magukban, hogy a vállalatok kénytelenek tárgyalni a kivetendő szankciókról. Ezzel szemben az Európai Unióban és tagállamaiban a konszenzusos egyezségi eljárások nem hasonló jelentőségűek. A bírságokat az illetékes hatóságok szabják ki, még akkor is, ha nem jött létre megállapodás a vállalatokkal.

2.3. Az uniós kartellbírságjog fejlődése. A EGK-Szerződés 83. cikkének (2) bekezdésében lehetővé tette a Tanácsnak az – EK 1. cikkével kiegészítve –, hogy rendeletek útján bevezethesse a pénzbírságokat. A Tanács élt ezzel a felhatalmazással és a 17/62 rendelet keretében bevezette az uniós vállalatokkal szemben alkalmazható bírságok körét, az említett rendelet 15. cikke alapján.

2.3.1. A vállalati bírságok bevezetése a 17/62 uniós rendelet révén. A Bizottság a bírságok bevezetésével a represszív és a preventív célokra is törekedett,³⁸ középpontban a generálprevenció állt, amelyet álláspontja szerint elsősorban az egyre magasabb mértékű bírságokkal lehetett csak elérni.³⁹ Az egyoldalú szigorítások gyakran megkérdőjelezhető eredményekhez vezettek, különösen a bírság összegének meghatározásakor.⁴⁰ Ezenkívül a Bizottság pozitív generálprevenციót biztosít abban az értelemben, hogy megerősíti a jogrendet a bírságok kiszabásával. A nyereségfelfölözés – volt a másik cél –, amelyet a Bizottság a kezdetektől fogva célul tűzött a bírságok meghatározásakor. A 17/62

in der Rechtsprechung des EGMR (Art. 4 des 7. ZP EMRK). Divergenzen und Perspektiven, in: HOCHMAYR, Gudrun (szerk.): *Ne bis in idem in Europa*, Baden-Baden 2015, 27.

³⁴ Kritikusan ehhez DANNECKER, Christoph: Konturierung prozessualer Gewährleistungsgehalte des nemo tenetur- Grundsatzes anhand der Rechtsprechung des EGMR, *ZStW* 127 (2015), 370.; HENN, Florian: *Strafrechtliche Verfahrensgarantien im europäischen Kartellrecht. Implikationen und Grenzen der Strafrechtsähnlichkeit von Kartellbußgeldern*, Berlin 2018, 172.

³⁵ Zur Geltung strafrechtlicher Fundamentalgrundsätze DANNECKER, Gerhard – SCHRÖDER, Thomas: Tatbestände mit supranationaler Schutzrichtung (Europadelikte), in: BÖSE, Martin (szerk.): *Europäisches Strafrecht (EnzEuR Bd. 11)*, 2. Kiadás. 2020, 8. § 284. mit weit. Nachw.; HENN, Florian: *Strafrechtliche Verfahrensgarantien im europäischen Kartellrecht. Implikationen und Grenzen der Strafrechtsähnlichkeit von Kartellbußgeldern*, Berlin 2018, 34.

³⁶ GRZESZICK, Bernd: in MAUNZ, Theodor – DÜRIG, Günter (szerk.): *Grundgesetz. Kommentar*, 62. Ergänzungslieferung 2011, 20. cikk 42.

³⁷ RAUE, Frank: Müssen Grundrechtsbeschränkungen wirklich verhältnismäßig sein?, *Archiv des öffentlichen Rechts*, 131 (2006), 79., 108. mit Fn. 99.

³⁸ Vö. az Európai Unió Bíróságának 1970. július 15-ei ítéletével, *Chemiefarma*, Rs. C-41/69, Slg 1970, 661, 703; Európai Unió Bíróságának, 1970. július 15-ei ítélete, *Buchler*, C-44/69, Slg 1970, 733, 763.

³⁹ Vö. Az Európai Unió Bíróságának 1983. július 7-ei ítéletével, *MDF Pioneer*, Rs. 103-80, Slg 1983, 1825.

⁴⁰ BIERMANN, Jörg: in: IMMENGA, Ulrich – MESTMÄCKER, Ernst Joachim (szerk.): *Wettbewerbsrecht*, Bd. 1, 6. Kiadás. 2020, 1/2003 rendelet 23. cikk. 144.

rendelet 15. cikke alapján a Bizottság az Egyesült Államok szankciórendszerén és az amerikai hatóságok gyakorlatán alapuló rendkívül magas bírságok rendszerét dolgozta ki⁴¹ és ennek eredményeként mára már milliárdokat is kiszabhatnak.

2.3.2. A monopóliumellenes bírság decentralizációja az 1/2004 rendelettel. Amikor az Európai Unió 2003-ban felváltotta a 17/62 rendeletet az új 1/2003 rendelettel,⁴² célul tűzték, hogy a jogszabály alkalmazását decentralizálják a monopóliumellenes és a trösztellenes szankciójog területén.⁴³ A decentralizáció szükségessé vált, tekintettel az Európai Unió keleti terjeszkedésére. Emiatt szándékosan úgy döntöttek, hogy nem kötelezik a tagállamokat a kartellszankcióik harmonizálására, hanem elegendőnek ítélték meg azt a kötelezettséget, hogy a tagállamok saját nemzeti szankciórendszerüket terjesszék ki, az EK monopóliumellenes jogszabályainak megsértésére irányadóan.⁴⁴

Az Európai Unió azon döntése, hogy nem harmonizálja a kartelljog megsértésére vonatkozó jogszabályt, a tagállamok eltérő szankciórendszereinek kialakításához vezetett. A különbségek mind a vállalatcsoportok, mind a természetes személyek felelősségre vonásának feltételeit, valamint a jogkövetkezményeket és a büntetések és pénzbírságok megállapítását érintették: A szankciókra vonatkozó előírások a természetes és jogi személyekkel szembeni büntetőjogi szankcióktól (például Angliában) a természetes személyekkel szembeni büntetőjogi szankciókig, valamint a jogi személyek elleni közigazgatási szankciókig vagy közigazgatási bűncselekményeken át a természetes és jogi személyekkel szembeni közigazgatási szankciókig, illetve Görögországban a közigazgatási szankciókig terjedtek. Ez a jogi helyzet később sem bizonyult kielégítőnek, mivel a verseny védelme az Európai Unióban központi kérdéssé nőtte ki magát. Míg az uniós vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jogszabály lehetővé tette a jogutódlás eseteinek uniós szintű rögzítését, addig a tagállamokban hiányosságok mutatkoztak a szankciókban.

2.3.3. A monopóliumellenes jogszabályok harmonizálása az Unió tagállamaiban. 2018. december 11-én az uniós jogalkotó kiadta az 1/2019 / EU irányelvet (úgynevezett ECN + irányelv⁴⁵), amelyet 2021. február 4-ig kellett a tagállamoknak végrehajtani. Ezen irányelv 1. cikkének (1) bekezdése azt kívánja biztosítani, hogy „az EUMSZ 101. és 102. cikkének hatékony érvényesítésére van szükség a tisztességesebb és nyitottabb uniós versenyző piacok kialakításához,

⁴¹ Lásd részletesebben BIERMANN, Jörg: in: IMMENGA, Ulrich – MESTMÄCKER, Ernst Joachim (szerk.): *Wettbewerbsrecht*, 1. kötet, 6. Kiadás. 2020, 1/2003 rendelet 23. cikk. 92.

⁴² ABl. vom 4.1.2003, L 1/1.

⁴³ DANNECKER, Gerhard: Die Sanktionierung von Verstößen gegen das gemeinschaftsrechtliche Kartellrecht nach der VO (EG) Nr. 1/2003, *wistra* 2004., 361.

⁴⁴ Lásd részletesebben: DANNECKER, Gerhard: Die Neuregelung der Sanktionierung von Verstößen gegen das EG-Kartellrecht nach der Verordnung (EG) Nr. 1/2003 des Rates vom 16. Dezember 2002 zur Durchführung der in den Art. 81 und 82 des Vertrages niedergelegten Wettbewerbsregeln, in: *Festschrift für Ulrich Immenga zum 70. Geburtstag*, München, 2004., 61.

⁴⁵ Az Európa Parlament és a Tanács (EU) 2019/1 irányelve (2018. december 11.) a tagállami versenyhatóságok helyzetének a hatékonyabb jogérvényesítés céljából történő megerősítéséről és a belső piac megfelelő működésének biztosításáról, lásd hozzá ACHENBACH, Hans: Die ECN+-Richtlinie (EU) 2019/1 und das deutsche Kartellordnungswidrigkeiten recht, *wistra* 2019, 257.

ahol a vállalkozások érdemeik alapján, egymás piacra lépésének akadályozása nélkül versenyeznek, lehetővé téve ezzel számukra, hogy gyarapítsák a jólétet, és munkahelyeket teremtsenek. A versenyszabályok hatékony érvényesítése védi a fogyasztókat és a belső piacon tevékenységet folytató vállalkozásokat azoktól az üzleti gyakorlatoktól, amelyek mesterségesen magasan tartják az áruk és szolgáltatások árát, és növelik az innovatív áruk és szolgáltatások választékát.”⁴⁶

E célok elérése érdekében az ECN+ irányelv többek között azt a követelményt tartalmazza, hogy az EUMSZ 101. és 102. cikke értelmében a „vállalkozás” kifejezést a Bíróság ítélkezési gyakorlatával összhangban kell alkalmazni.⁴⁷ A „vállalkozás”: az EUMSZ 101. és 102. cikkében említett gazdasági tevékenységet folytató jogalany, függetlenül annak jogállásától és finanszírozásának módjától; az uniós jogot csupán egy vállalatcsoportra kell érteni, még akkor is, ha több jogi vagy természetes személyről beszélünk. Az irányelv 13. cikkének (5) bekezdése szerint a tagállamok biztosítják, hogy az anyavállalatokra, valamint a vállalkozások jogutódaira és gazdasági utódaira vonatkozó bírság megállapítása céljából a vállalkozás fogalmát alkalmazzák.⁴⁸ Továbbá az irányelv a (46) preambulumbekkezdésében a következőt rögzíti: „az EUMSZ 101. és 102. cikke hatékony és egységes alkalmazásának biztosítása érdekében az EUMSZ 101. és 102. cikkében foglalt vállalkozás fogalma, amelyet az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlatával összhangban kell alkalmazni, egy gazdasági egységet jelöl akkor is, ha az több jogi vagy természetes személyt is magában foglal.”⁴⁹

Németországban ezeket a követelményeket a versenyjogban a vállalati felelősség egységes modelljévé egyesítették, a jogalanyiség elvének fenntartása mellett.⁵⁰ Ennek eredményeként a bírságok alapján létrejött egy független „különleges felelősségi rendszer”, amely közelít az uniós jog felé, azonban nem azonos vele. A fő különbség a német és az európai modell között az, hogy a német modell nem utal teljesen az uniós kartelljog funkcionális vállalati koncepciójára, hanem továbbra is az német szabálysértésekről szóló törvény 30. §-a szerinti társulási szabályok megsértéséből eredő felelősségére utal. Ennek eredményeként a német jogban ez továbbra is a vezető tisztségviselő személyéhez kapcsolódik, és a vállalatcsoportot csak a megfelelő függőségi viszonyban lévő anyavállalat és leányvállalat között vonhatják felelősségre, míg a testvérvállalatok - az uniós joggal ellentétben - nem részei a vállalatnak, azok felelősségre nem vonhatók. Ezenkívül az anyavállalatokat önállóan is lehet büntetni, és nem a társaság részeként.

⁴⁶ Az Európa Parlament és a Tanács (EU) 2019/1 irányelve (2018. december 11.) a tagállami versenyhatóságok helyzetének a hatékonyabb jogérvényesítés céljából történő megerősítéséről és a belső piac megfelelő működésének biztosításáról

⁴⁷ uo.

⁴⁸ uo., továbbá lásd: ACHENBACH, Hans: Die ECN+-Richtlinie (EU) 2019/1 und das deutsche Kartellordnungswidrigkeiten recht, *wistra* 2019, 257, 259.

⁴⁹ uo.

⁵⁰ Lásd hozzá: DANNECKER, Gerhard: Das Kartellordnungswidrigkeitenrecht im Wandel: Von der Verbands- zur Unternehmensverantwortung?, in: *Festschrift für Rudolf Rengier zum 70. Geburtstag*, München 2018, 193. DANNECKER, Gerhard – MÜLLER, Nadja: Das Kartellsanktionenrecht im Lichte der 9. GWB-Novelle, *KSzW* 2017, 125, 127.; siehe auch DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph – MÜLLER, Nadja: Das Kartellordnungswidrigkeitenrecht nach der 8. GWB-Novelle: weiterer Re- formbedarf?, *ZWeR* 2013, 417.

Figyelemre méltó - mind uniós, mind pedig nemzeti viszonylatban - az irányelv változása a bírság maximális összege tekintetében: Az irányelv 14. cikkének (1) bekezdése szerint „a tagállamok biztosítják, hogy a nemzeti versenyhatóságok által az EUMSZ 101. vagy 102. cikkének megsértésében részt vevő egyes vállalkozásokra vagy vállalkozások társulásaira kiszabható bírság maximális összegét legalább a vállalkozás vagy a vállalkozás társulása által a 13. cikk (1) bekezdésében említett határozatot megelőző üzleti évben elért teljes világszintű forgalom 10 %-ában állapíthassák meg”.⁵¹

A hatósági jogsegélyre és a pénzbírságolási eljárásra vonatkozó szabályozásnak gyakorlati jelentősége is van, már csak azért is, mert az irányelv 30. cikke szerepváltást von maga után, azaz továbbra is az versenyhatóságoknak kell eljárniuk.⁵² Az uniós vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló rendelet így jelentősen átalakította a nemzeti kartellszankciós rendszert.

3. A vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló uniós jogszabály kiterjesztése az adatvédelem és a bankfelügyelet területén

Az Európai Unió két további területen vezette be a vállalatokkal szemben kiszabott bírságok körét: az adatvédelmi és a bankfelügyelet területén.

3.1. A GDPR bírság szabályai, amelyeket az uniós vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló rendelet szankciós modellje is alapul vett. Az Európai Unió szankciórendelete a vállalatokkal szembeni bírságok szabályozásának mintája volt, amely megtalálható az Általános Adatvédelmi Rendeletben (a továbbiakban: GDPR). A GDPR 83. cikke bírsággal fenyeget a (4) - (6) bekezdésben a GDPR tiltó rendelkezéseinek szinte minden megsértése esetén. Különbséget lehet tenni a „formális” és az „anyagi” jogsértések között.⁵³ A jogsértés típusától függően az összeg legfeljebb 10 000 000 euróra rúghat, illetve a vállalkozások esetében az előző pénzügyi év teljes éves világszintű forgalmának legfeljebb 2 %-át kitevő összeggel sújtható; a kettő közül a magasabb összeget kell kiszabni vagy legfeljebb 20 000 000 euró összegű közigazgatási bírságot, illetve a vállalkozások esetében az előző pénzügyi év teljes éves világszintű forgalmának legfeljebb 4 %-át kitevő összeggel kell sújtani, azzal, hogy a kettő közül a magasabb összeget kell kiszabni. A GDPR 83. cikkének (1) bekezdése szerint a szankcióknak hatékonynak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lenniük. A GDPR 83. cikkének (2) bekezdése ezután meghatározza a bírságok megállapításának kritériumait, valamint a felügyeleti hatóságok egyéb hatásköréhez való viszonyát is szabályozza. A GDPR 83. cikkének (3) bekezdése rendelkezik a többszörös jogsértések eseteit.

⁵¹ ACHENBACH, Hans: Die ECN+-Richtlinie (EU) 2019/1 und das deutsche Kartellordnungswidrigkeitenrecht, *wistra* 2019., 257., 259.

⁵² OST, Konrad: Die Richtlinie 1/2019: Ein Meilenstein für die Rechtsdurchsetzung im European Competition Network, *NZKart* 2019., 69., 70.

⁵³ HOLLÄNDER, Gerrit: in: *BeckOK, Datenschutzrecht*, 33. Ed. 01.08.2020, Art. 83 DSGVO Rn. 52; BEHR, Nicolai –TANNEN, Florian: Droht das Zeitalter der Datenschutzgeldbußen? ... und was Unternehmen dagegen tun können, *CCZ* 2020, 120, 122.

3.1.1. A vállalati felelősség fogalma a GDPR 83. cikke értelmében. A GDPR 83. cikkén alapuló uniós monopóliumellenes jogszabály⁵⁴ szankciós modellje előírja, hogy a vállalatok feleljenek a bírságokért.⁵⁵ Eszerint a vállalat összes alkalmazottjának jogsértő magatartásai ehhez a következményhez rendelhetők.⁵⁶ Lényegtelen, hogy mely alkalmazott követte el a jogsértő magatartást, ezért ennek a tényét nem kell bizonyítani.⁵⁷ A vállalati felelősség alapgondolata az, hogy minden vállalat köteles úgy szerveződni, hogy ne történjen szabálysértés. Minden vállalatnak tudnia kell, hogy mit csinálnak alkalmazottai, és nem hivatkozhat arra, hogy belső szervezete nem működött megfelelően.⁵⁸ A vállalat nem mentesül arra való hivatkozással, hogy az alkalmazottak nem tartották be a vállalat belső szabályzatát.⁵⁹

Az uniós vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló szankciós modelljének az adatvédelmi jogban történő elfogadása azt jelenti, hogy a vállalat lesz a bírságok címzettje, a vállalatcsoport anyavállalata és az ettől függő vállalatok felelősek az utóbbi által elkövetett jogsértésekért és a részükre kiszabott bírságokért. Az anyavállalat azonban nem felel a társaság bírságáért, ha bizonyítani tudja (kivételes esetekben), hogy nem gyakorolt döntő befolyást a jogsértést végül elkövető leányvállalat működésére.⁶⁰

A GDPR (150) preambulumbekzdésének harmadik mondata szerint „ha a közigazgatási bírságokat vállalkozásokra szabják ki, akkor a vállalkozás fogalmát e célból az EUMSZ 101. és 102. cikkében meghatározott vállalkozásokra vonatkozó szabályoknak megfelelően kell értelmezni” (lásd fent, 322. bekezdés).⁶¹ Vitatott azonban, hogy az európai adatvédelmi rendeletnek a monopóliumjog funkcionális vállalati vagy a vállalkozás adatvédelmi kifejezésen kell-e alapulnia. Például *Cornelius* és *Krohm* azon a véleményen van, hogy a GDPR 83. cikkében szereplő vállalat fogalmát nem vállalatcsoportként kell értelmezni, hanem "adatvédelmi egységként":⁶² vállalatként akkor lehet értelmezni, ha nincs döntéshozatal

⁵⁴ Vö. ALBRECHT, Jan Philipp: Das neue EU-Datenschutzrecht – von der Richtlinie zur Verordnung, *CR* 2016, 88, 96.

⁵⁵ Vö. ALBRECHT, Jan Philipp: Das neue EU-Datenschutzrecht – von der Richtlinie zur Verordnung, *CR* 2016, 88, 96.

⁵⁶ FAUST, Sebastian – SPITTKA, Jan – WYBITUL, Tim: Milliardenbußgelder nach der DS-GVO?, *ZD* 2016, 120, 121; SCHÖNEFELD, Jana – THOMÉ, Sarah: Auswirkungen der Datenschutz-Grundverordnung, *PinG* 2017, 126.

⁵⁷ Vö. Az Európai Unió Bíróságának 2003. szeptember 18-ai ítéletével *Volkswagen*, Rs. C-338/00 P, Slg 2003, I-9189, 98.

⁵⁸ Vö. Az Európai Unió Bíróságának 2003. szeptember 30-ai ítéletével *Hoechst*, Rs. T-161/05, Slg 2009, II-3555, 55.

⁵⁹ Vö. Az Európai Unió Bíróságának 2013. július 18-ai ítéletével, *Schindler Holding*, Rs. C-501/11 P, EU:C:2013:522

⁶⁰ Vö. Az Európai Unió Bíróságának 2009. szeptember 10-ei ítéletével, *Akzo Nobel*, Rs. C-97/08 P, Slg 2009, I-08237, 60

⁶¹ Lásd részletesebben: Genese UEBELE, Fabian: Das „Unternehmen“ im europäischen Datenschutzrecht, *EuZW* 2018, 440, 445.

⁶² CORNELIUS, Kai: Die „datenschutzrechtliche Einheit“ als Grundlage des bußgeldrechtlichen Unternehmensbegriffs nach der EU-DSGVO, *NZWiSt* 2016, 421, 424 ff.; KROHM, Niclas: Die wirtschaftliche Einheit als Bußgeldadressat unter der Datenschutz-Grundverordnung?, *RDV* 2017, 221, 225.

autonómia a vállalatcsoporton belül arról, hogy az adatfeldolgozás létezik-e és hogyan. Ez a nézet azon a tényen alapul, hogy a kartelljog és a GDPR szakaszai nem mutatnak strukturális hasonlóságot, mivel a kartellbírságokról szóló jogszabály a társaság címzett tulajdonának szinkronizálásának köszönhető - mind az EUMSZ 101. és azt követő cikkei, mind pedig az 1/2003 / EK rendelet 23. cikke a vállalatokra irányul. A GDPR-ban ezzel szemben a GDPR 5. cikkének (2) bekezdésében szereplő tilalmak címzettjei a felelősök, a bírság címzettjeiként pedig a GDPR 83. cikkében szereplő vállalkozásokat nevezik meg; A tiltások és szankciók címzettjei tehát nem azonosak.⁶³ Ezen túlmenően a vállalkozás koncepciójának az uniós vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló rendelet általi elfogadása ellen az az érv áll, hogy az kizárja a társaság belső intézkedéseit és nem teszi lehetővé a társaságok belső szerkezetátalakítását. Ez a kiváltság nem vonatkozik az adatvédelmi jogszabályokra.⁶⁴

A GDPR szerinti bírság szempontjából azonban túlnyomórészt a vállalat kifejezés elfogadását szorgalmazzák, mivel az "adatvédelmi egység" fogalmának nincs kapcsolódási pontja a GDPR-ben.⁶⁵ Ez azt is jelenti, hogy a vállalatok gazdasági egységei nem feltérképezhetők. Mivel az anyavállalat profitál a leányvállalat általi adatfeldolgozásból, függetlenül attól, hogy rendelkezik-e autonómiával az adatkezeléssel kapcsolatos döntések meghozatalában. Ebben az esetben azonban nem lenne helyénvaló az anyavállalat felelősségének feltételévé tenni az adatfeldolgozással kapcsolatos döntéshozatali autonómia kérdését. Az „adatvédelmi egység” modellje aláásná azokat a célokat is, amelyekre az ítélkezési gyakorlat a vállalat versenyjogi koncepciójának fejlesztését irányozta, nevezetesen annak megakadályozására, hogy a szankciós normákat aláássák, például egy alultőkésített leánybank bevonásával. Az egyetlen kérdés, amely az adatfeldolgozással kapcsolatos döntéshozatali hatáskörrel kapcsolatos, továbbra is kockázatot jelentene.⁶⁶ Végül a GDPR (150) preambulmebekezdésének harmadik mondata tükrözi a jogalkotó deklarált akaratát a vállalat monopóliumellenes koncepciójának alkalmazására. Ezt bizonyítja ennek a szakasznak a keletkezése⁶⁷ is, amely azt mutatja, hogy egy további „vállalat” kifejezést kell használni a GDPR 4. cikkének 18. pontjában törvényileg meghatározott „vállalkozás” kifejezés mellett.⁶⁸ Még akkor is, ha a preambulmebekezdések az uniós jogi aktusok rendelkező részével ellentétben önmagukban nem kötelező erejűek, mégis fontos értelmezési segédanyagok.⁶⁹ A jogalkotó nem csupán a gazdasági és nem gazdasági tevékenységek megkülönböztetésének elrendelésével foglalkozott a (150)

⁶³ CORNELIUS, Kai: Die „datenschutzrechtliche Einheit“ als Grundlage des bußgeldrechtlichen Unternehmensbegriffs nach der EU-DSGVO, *NZWiSt* 2016, 421, 424 f.; DANNECKER, Gerhard/DANNECKER, Christoph, Europäische und verfassungsrechtliche Vorgaben für das materielle und formelle Unternehmensstrafrecht, *NZWiSt* 2016, 162, 168.

⁶⁴ CORNELIUS, Kai: Die „datenschutzrechtliche Einheit“ als Grundlage des bußgeldrechtlichen Unternehmensbegriffs nach der EU-DSGVO, *NZWiSt* 2016, 421, 424.

⁶⁵ Lásd: UEBELE, Fabian: Das „Unternehmen“ im europäischen Datenschutzrecht, *EuZW* 2018, 440, 443.

⁶⁶ UEBELE, Fabian: Das „Unternehmen“ im europäischen Datenschutzrecht, *EuZW* 2018, 440, 444.

⁶⁷ Lásd: UEBELE, Fabian: Das „Unternehmen“ im europäischen Datenschutzrecht, *EuZW* 2018, 440, 445.

⁶⁸ ALBRECHT, Jan Philipp – JOTZO, Florian: Das neue Datenschutzrecht

⁶⁹ Az Európai Unió Bíróságának 2009. november 19-ei ítélete, *Sturgeon*, Rs. C-407/07, Slg 2009, I-10923 = BeckRS 2010, 90215 42.

preambulumbekezdésben.⁷⁰ Ennek a lehatárolásnak a szükségessége már a GDPR 4. cikkének 18. pontjában is fellelhető, amely kifejezetten a gazdasági tevékenység gyakorlását követeli meg. A GDPR 83. cikkének (1) bekezdése a bírságolást érintő legfontosabb célt határozza meg, miszerint azoknak hatékonyaknak, arányosaknak és visszatartó erejűeknek kell lenniük. Az anyavállalat felelőssége nélkül azonban nagyrészt szankcióktól mentesen lehetne foglalkozni az adatvédelemmel, bár ez irányíthatja leányvállalatainak magatartását.⁷¹ A funkcionális vállalkozásfogalom elkerüli egy esetleges jogutódlás esetén, a bírság alóli kibúvást, amelyek büntetési hézaghoz vezethetnének. Ha valaki a „vállalkozást” a 83. cikk (4) - (6) bekezdése szerint értelmezi, akkor ez azzal a következménnyel jár, hogy az anyavállalaton kívüli, a jogsértésben részt vevő valamennyi alegységet megbírságnak. A teljes csoport forgalma pedig a bírság terjedelmének meghatározásához fog alapul szolgálni.

A bonni tartományi bíróság 2020. november. 11–29-i ítéletében a szupranacionális monopóliumellenes jogszabály elveit alkalmazta, valamint döntésében kifejtette, hogy a német jogalanyiség elve nem alkalmazható. Ezzel szemben az osztrák szövetségi közigazgatási bíróság 2019. augusztus 19-i határozatában⁷² a szabálysértésekről szóló törvény 30. cikkéhez hasonló szabályozást alkalmazott, és tagadta a GDPR 83. cikkének (4) - (6) bekezdésében foglalt elsőbbségét.

3.1.2. Általános rész, különös tekintettel a jogsértő magatartás megállapításának feltételrendszerére. A vállalkozásokkal szemben kiszabható közigazgatási bírságokra vonatkozó joganyag elismerése az adatvédelem területén azt jelenti, hogy a nemzeti szankciójogszabályok általános részének rendelkezéseit nem az uniós jog alapján lehet alkalmazni a bírságokra,⁷³ hanem az uniós vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló rendelet általános részének íratlan szabályait, amelyeket a GDPR 83. cikk alapján deklaráltak.⁷⁴ E tekintetben a németországi jogi helyzet más, amikor az EUMSZ 101. és 102. cikk jogsértéseinek szankcionálásáról van szó a versenykorlátozások elleni törvény 81. szakasza alapján, mert itt nem az uniós bírságról szóló jogszabályok, hanem a nemzeti jog a versenykorlátozások elleni törvény 81. §-a, valamint a szabálysértésekről szóló törvény 30. cikkével összhangban alkalmazandó.

3.1.3. A bírság mértéke és a felelősséggel kapcsolatos bírságszámítás. Míg az 1/2003 / EK rendelet 23. cikkének (1) bekezdése szerinti rendelkezést a teljes éves forgalomnak a 10% -át felső határnak kell tekinteni, addig a GDPR 83. cikkében a bírságok vonatkozásában a teljes éves forgalom 2 - 4% közötti határt jelöli ki.⁷⁵ Ez már a rendeletek megfogalmazásából következik: az 1/2003 / EK

⁷⁰ FAUST, Sebastian – SPITTKA, Jan – WYBITUL, Tim: Milliardenbußgelder nach der DS-GVO?, *ZD* 2016, 120, 124.

⁷¹ NEMITZ, Paul: in: EHMANN, Eugen – SELMAYR, Martin: *Datenschutz-Grundverordnung: DS-GVO*, München 2. kiadás, 2018, 83. cikk 43.

⁷² Az. W211 2208885-1.

⁷³ BERGT, Matthias: Datenschutz und Datensicherheit, *DuD* 2017., 555, 558.

⁷⁴ Lásd: BAUER, Raphaela: *Der Allgemeine Teil des Kartellbußenrechts*, 2020, Bécs 2020, 149.

⁷⁵ UEBELE, Fabian: Das „Unternehmen“ im europäischen Datenschutzrecht, *EuZW* 2018, 440, 446;

rendelet 23. cikke (2) bekezdésének 2. pontja kimondja, hogy „a bírság [...] nem haladja meg a teljes éves forgalom...]”. A GDPR 83. cikkének (4) - (6) bekezdése előírja, hogy a bírságok " legfeljebb 2 százalékosak [vagy a teljes éves értékesítés 4 százaléka]”. Ez a rendelet meghatározza a bírságok bizonyos kereteit, rögzített felső határral, amelyen belül a bírságot előre meg kell határozni.⁷⁶

A bírság értékelése részeként a GDPR (150) preambulumbekzdése szerint az EU monopóliumjogának az EUMSZ 101. és 102. cikkében szereplő funkcionális kifejezését kell használni. Ezért az esetleges bírság felső határának meghatározásakor fontos az érintett csoport, mint funkcionális értelemben vett vállalat teljes forgalmát figyelembe venni. A teljes forgalom azonban a legjobb esetben is bizonyos kapcsolatban lehet a teljesítménnyel. A cselekmény jogtalansága és felelőssége semmilyen módon nem tükröződik.

A GDPR 83. cikkének (2) bekezdése rögzíti a bírság megállapításához szükséges értékelési kritériumok katalógusát. Ennek során figyelembe veendő tényezők a jogsértés típusa, súlyossága és időtartama, függetlenül attól, hogy a jogsértés szándékos vagy gondatlan volt-e, történt-e már korábban szabálysértés, valamint milyen mértékű a hatóságokkal való együttműködés. Továbbá rögzítésére kerül a jogsértés azonosítása és tisztázása, valamint az adatvédelemre jellemző tényezők, például az érintett (személyes) adatok típusa vagy bizonyos magatartási szabályok, valamint az, hogy a tanúsítási eljárások betartása megtörtént-e. Az értékesítésre azonban nincs utalás.

Ennek megfelelően a bonni tartományi bíróság a bírságok megállapítása kapcsán kijelentette: A forgalom összege megfelelő mutató a vállalat méretére és ezáltal a jogkövetkezmény spektrumára is. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a GDPR a 83. cikk (2) bekezdésének második mondatában elsősorban az bírság mértékének megállapítása során figyelembeveendő tényekhez kapcsolódó szempontokat sorolja fel az uniós jogalkotó. Problémás a bírságnak az értékesítés alapján történő alapérték meghatározása révén történő meghatározása, amelyet az adatvédelmi jogsértés súlyosságától függő tényezővel megszoroznak. Az ilyen mérési módszer kudarcot vall az alacsony forgalmú vállalatok súlyos adatvédelmi és a nagy forgalmú társaságok által elkövetett kisebb adatvédelmi szabályok megsértése esetén. Az ennek keretében végzett értékelés a GDPR 83. cikk (1) bekezdésén alapul. A bírságnak ekkor hatékonynak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lennie. A bíróság ezután hivatkozik a GDPR 83. cikk (2) bekezdésének második mondatában szereplő kritériumokra. A forgalom nem szerepel benne. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nincs jelentősége a bírság mértékének kiszámítása szempontjából.

A vállalkozás mérete továbbá forgalma mind-mind szerepet játszik a bírság kiszabása során. Ezenkívül a nyereség is figyelembe vehető. Meg kell azonban jegyezni, hogy a forgalom csak egy kritérium. A GDPR 83. cikkének (2) bekezdése

GRÜNWARD, Andreas – HACKL, Jens: Das neue umsatzbezogene Sanktionsregime der DS-GVO, *ZD* 2017, 556, 557, 559.

⁷⁶ UEBELE, Fabian: Das „Unternehmen“ im europäischen Datenschutzrecht, *EuZW* 2018, 440, 446; PAAL, Boris P. – PAULY, Daniel A. – FRENZEL, Eike Michael: *Datenschutz-Grundverordnung*, 2. Kiadás. 2018, 83. cikk 18.

megnevezi a bűncselekményhez kapcsolódó körülményeket. Másrészt a német Btk.-ban a napi kamatlábak számításához hasonló számítási képlet nem szerepel. Egy ilyen képlet csak egy első megközelítés lehetne. A GDPR 83. cikkének (2) bekezdésében szereplő kritériumok felülmúlják az értékesítési kritériumot, annál tovább fordul az értékelés egyik vagy másik irányába. A nagy forgalmú társaságok által elkövetett kisebb jogsértések esetén figyelembe kell venni az arányosság kritériumát. Ezt követően a bírságnak a vállalkozás számára érzékelhetőnek kell lennie, de nem kellően magasnak. Itt minden enyhítő körülményt figyelembe kell venni. A konkrét esetben ez a bírság 4,9 millió euróról 900 000 euróra való csökkentését eredményezte.

A bonni tartományi bíróság döntése, az jogtalanságra összpontosít, és az arányosságot állította döntése indokolásának középpontjába. Azonban helyesebb lett volna a bűnösségre összpontosítani, mert a büntetésnek vagy a pénzbírságnak a felelősség fokához kellene igazodnia, ezzel pedig elkerülhető lenne az a probléma, hogy a forgalom nem elegendő tájékoztató értékkel bír a vállalkozás teljesítménye vonatkozásában. Ha egy vállalat elad egy terméket, akkor a forgalom lényegesen nagyobb, mint ha csak olyan termék gyártására vonatkozó engedélyt szabna ki, amelyet közvetlenül a termelőtől adnak el a vevőknek. A különböző eladások ellenére a vállalat nyeresége és teljesítménye szempontjából semmi nem változik. Helyes tehát a magatartás jogtalanságára és bűnösségére összpontosítani. Ez a vállalatcsoport és a vállalkozás szankcionálása közötti súlyos különbségeket helyezte kilátásba.

A szövetségi és az tartományi kormányok független adatvédelmi felügyeleti hatóságainak 2019. október 14-i konferenciáján közzétett, a bírságok megállapítására vonatkozó koncepció⁷⁷ azonban nem veszi figyelembe ezeket a követelményeket.⁷⁸ E koncepció szerint a bírság meghatározását a következőképpen kell elvégezni: Először az érintett vállalkozást egy bizonyos méretosztályba sorolják (1), majd meghatározzák a méretosztály megfelelő alcsoportjának éves átlagos forgalmát (2), ezt követően rögzítik az alapvető gazdasági értékét (3); ezt az alapértéket megszorozzák egy a jogtalanság súlyosságától függő tényezővel (4), és az így meghatározott értéket az elkövetővel kapcsolatos és egyéb, még figyelembe veendő körülmények alapján határozzák meg (5). Ez az ideiglenes koncepció azonban már nem alkalmazható, mivel az Európai Adatvédelmi Testület (EDPB) kiadta a bírságok megállapításának módszertanáról szóló végleges iránymutatását.

3.1.4. Mérlegelés szerinti cselekvés elve. A szabálysértésekről szóló törvény 47. cikke szerint a mérlegelés szerinti cselekvés elve érvényesül a német szabálysértési jogban, amely a szabálysértési eljárás lefolytatását a hatóságok mérlegelésére bízta; a bíróság azonban maga eljárást meg is szüntetheti. A szövetségi adatvédelmi törvény (hatályos változata szerinti) 41. cikkének (2)

⁷⁷ https://www.datenschutzkonferenz-online.de/media/ah/20191016_bu%C3%9Fgeldkonzept.pdf (Konzept zur Bußgeldbemessung); Megtekintve: 2020. június 26-án

⁷⁸ Lásd hozzá: BEHR, Nicolai – TANNEN, Florian: Droht das Zeitalter der Datenschutzgeldbußen? ... und was Unternehmen dagegen tun können, CCZ 2020, 120, 122.

bekezdése szinte teljes mértékben alkalmazhatónak nyilvánítja a szabálysértésekről szóló törvényt, különös tekintettel a mérlegelés szerinti cselekvés elvére. A GDPR 83. cikke (2) bekezdésének 1. mondata ugyanakkor előírja jogsértések esetén a pénzbírsággal történő büntetés kötelező voltát, és hogy a jogsértés orvoslására irányuló intézkedések a GDPR 58. cikkének (2) bekezdése szerint elsőbbséget élveznek. A bírság kiszabását csak akkor lehet mellőzni, ha a bírság olyan természetes személyt terhel, akinek az aránytalan terhet jelentene, vagy ha a jogsértés mértéke olyan csekély, hogy az megfelel az uniós jogban nevesített arányosság elvének.⁷⁹ Ebben a tekintetben az uniós jog elsőbbséget élvez a nemzeti joggal szemben.

3.1.5. Elévülés. Az elévülési időt a jogalkotási folyamat nem szabályozta. Ebben a tekintetben lehetővé kell tenni a nemzeti jog alternatívaként történő alkalmazását,⁸⁰ amennyiben ez nem veszélyezteti a GDPR 83. cikkének elrettentő hatását.⁸¹ Ennek során tájékozódnia kell a 2988/74 rendelet uniós szabályozásáról és a konszernjogi felelősséggel kapcsolatos eljárásokról szóló rendelet 25. és 26. cikkéről.⁸² Ez azonban ellentmond az Európai Bíróság ítélezési gyakorlatának, amely a kartelljogi szabálysértésekkel kapcsolatban kimondta, hogy az elévülés általános jogi elv, amelyhez azonban törvényi szabályozás igenis szükséges.

3.2. Az uniós jog alapján az Európai Központi Bank és a nemzeti központi bankok által a jogi személyekre és a vállalatokra kirótt bírságok. Az Európai Uniónak a vállalatokkal szembeni bírság kiszabására vonatkozó hatásköre nem korlátozódik a versenyjog területére. Az EUMSZ 132. cikkének (3) bekezdése lehetővé teszi az Európai Központi Bank számára, hogy szankciókat szabjon ki. Ennek eredményeképp született meg a Tanács 1998. november 23-i 2532/98/EK rendelete az Európai Központi Bank szankciók kirovására vonatkozó hatásköréről.

3.2.1. A Tanács 2532/98/EK rendelete (1998. november 23.) az Európai Központi Bank szankciók kirovására vonatkozó hatásköréről. Ennek alapján kiadták "Az Európai Központi Bank szankciók kirovására vonatkozó hatásköréről szóló, 1998. november 23-i 2532/98/EK tanácsi rendeletet". A rendelet bírságot ír elő a vállalatokkal szemben,⁸³ ha az Európai Központi Bank rendeleteiből és döntéseiből eredő kötelezettségeket nem tartják be. Hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókat kell előírni a felügyeleti szabályok és határozatok alkalmazásának biztosítása érdekében. A fogalommeghatározások

⁷⁹ SCHREIBAUER, Marcus – SPITTKA, Jan: in: WYBITUL, Tim: *EU-Datenschutz-Grundverordnung*, 2017, 83.cikk 13; BERGT, Matthias: in: KÜHLING, Jürgen – BUCHNER, Benedikt: *Datenschutz-Grundverordnung, Bundesdatenschutzgesetz: GDPR*, 3. Kiadás. 2020., 83. cikk 32.

⁸⁰ BECKER, Thomas: in: PLATH, Kai Uwe (szerk.): *DSGVO/BDSG*, 3. Kiadás. 2018, 83. cikk 3; BERGT, Matthias: in: KÜHLING, Jürgen – BUCHNER, Benedikt: *Datenschutz-Grundverordnung, Bundesdatenschutzgesetz: DS-GVO/BDSG*, 3. Kiadás. 2020, 83. cikk 113; kritikusan HOLLÄNDER, Gerrit: in: *BeckOK, DatenschutzR*, 33. Ed. 01.08.2020, GDPR 83. cikk 29.

⁸¹ BERGT, Matthias: Sanktionierung von Verstößen gegen die Datenschutz-Grundverordnung, DuD 9/2017, 555, 560.

⁸² BERGT, Matthias: in: KÜHLING, Jürgen – BUCHNER, Benedikt: *Datenschutz-Grundverordnung, Bundesdatenschutzgesetz: GDPR*, 3. Kiadás. 2020., 83 cikk 21.

⁸³ Az 1998. november 23-i 2532/EK rendelet (HL L 318., 1998. november 27., 4.).

mellett, ideértve a vállalatokra vonatkozókat is, ez a rendelet tartalmazza az eljárási kezdeményezés szabályozását, amely az Európai Központi Bank Igazgatóságának és a nemzeti központi bankoknak a feladata, valamint a bíróságok felső határának, valamint az alapvető eljárási szabályoknak a meghatározása is.

Az 1. cikk (3) bekezdése szerint a vállalkozások alatt kell érteni „valamely részt vevő tagállamban azokat a természetes vagy jogi személyek, magán- vagy köztulajdonban lévőket – a közhatalmi jogkörüket gyakorló közintézmények kivételével –, akik az EKB rendeletekből és határozatokból fakadó kötelezettségek hatálya alá tartoznak, és idetartoznak a valamely részt vevő tagállamban található fióktelepek vagy más állandó telephelyek, amelyek központi ügyvezetésének helye vagy székhelye egy részt vevő tagállamon kívül található.”

3.2.2. Az Európai Központi Bank 2157/1999 /EK rendelete (199. szeptember 23.) az Európai Központi Bank szankciók kirovására vonatkozó hatásköréről. A 2532/98 / EK tanácsi rendelet végrehajtása és pontosítása érdekében az Európai Központi Bank Tanácsa elfogadta az Európai Központi Bank 1999. szeptember 23-i 2157/1999 /EK rendeletét az Európai Központi Bank szankciókat kirovására vonatkozó, hatásköréről.⁸⁴

3.2.3. A Tanács 1024/2013/EU rendelete (2013. október 15.) az Európai Központi Banknak a hitelintézetek prudenciális felügyeletére vonatkozó politikákkal kapcsolatos külön feladatokkal történő megbízásáról. Az 1024/2013/EU rendelet – az Európai Központi Banknak a hitelintézetek prudenciális felügyeletére vonatkozó politikákkal kapcsolatos külön feladatokkal történő megbízásáról⁸⁵ – egységes felügyeleti mechanizmust (első pillér) hozott létre az euróövezet és a többi részt vevő bankok felügyeletére az EU-országok, az Európai Központi Bank és a nemzeti felügyeleti hatóságok számára. Az Európai Központi Bank közvetlenül ellenőrzi a nagyobb bankokat. Felhatalmazást kap többek között ezen rendelet révén felügyeleti, helyszíni ellenőrzések és vizsgálatok elvégzésére, valamint a hitelintézetekre, a pénzügyi holding társaságokra és a vegyes pénzügyi holding társaságokra vonatkozó uniós jogszabályok megsértése esetén a 18. cikk alapján közigazgatási szankciók kirovására is.

A norma címzettjei olyan hitelintézetek, pénzügyi holding társaságok vagy vegyes pénzügyi holding társaságok, amelyek megsértik az Unió közvetlenül alkalmazandó jogi aktusainak követelményét. A hitelintézet " olyan vállalkozás, amely a nyilvánosságtól betéteket vagy más visszafizetendő pénzeszközöket vesz át, valamint saját számlára hiteleket nyújt". A pénzügyi holding társaság „olyan pénzügyi vállalkozás, amelynek leányvállalatai kizárólag vagy nagy részben intézmények vagy pénzügyi vállalkozások és a leányvállalatok közül legalább egy

⁸⁴ A 985/2001 / EK rendelettel, HL 2001 L 137/24 és a 469/2014 / EK rendelettel (HL 2014. L 143/51) módosított HL 1999. L 264/21.

⁸⁵ 1024/2013 / EU rendelet (egységes felügyeleti mechanizmus) - A Tanács 2013. október 15-i 1024/2013 / EU rendelete az Európai Központi Banknak a hitelintézetek prudenciális felügyeletére vonatkozó politikákkal kapcsolatos külön feladatokkal történő megbízásáról (Egységes felügyeleti mechanizmus), HL (EU) L 287., 2013. október 29., 63.; legutóbb a 2015. augusztus 19-i 1024/2013 / EU rendelettel (HL L 218/82) módosítva.

intézmény, és amely nem minősül vegyes pénzügyi holding társaságnak”.⁸⁶ A vegyes pénzügyi holding „a szabályozott vállalkozáson kívüli anyavállalat, amely leányvállalataival együtt – amelyek közül legalább egy olyan szabályozott vállalkozás, amelynek székhelye a Közösségen belül található -, valamint az egyéb vállalkozások együttesen pénzügyi konglomerátumot alkot”. Ezeknek a vállalatoknak a címzettjei az Európai Központi Bank által kiszabandó bírságokra vonatkozó uniós jogszabályok.

Az egységes felügyeleti mechanizmushoz kapcsolódó nemzeti jogszabályok megsértése esetén a nemzeti hatóságok továbbra is felelősek a közigazgatási szankciók kiszabásáért; azonban csak akkor szabhatnak ki ilyen bírságokat az Európai Központi Bank által közvetlenül felügyelt hitelintézetekkel szemben, ha az Európai Központi Bank e célból eljárás megindítását hívja fel őket.

3.2.4. Az Európai Központi Bank 2017/2094 rendelete (2017. november 3.) a rendszerszempontból jelentős fizetési rendszerekre vonatkozó felvigyázási követelményekről szóló 795/2014/EU rendelet módosításáról (EKB/2017/32). Egy példával élve az Európai Központi Bank 2017/2094 rendelete (2017. november 3.) a rendszerszempontból jelentős fizetési rendszerekre vonatkozó felvigyázási követelményekről szóló 795/2014/EU rendelet módosításáról (EKB/2017/32) szóló rendelet 23. cikke a következőről rendelkezik: „Az ezen rendeletben foglaltak megszegése esetén az EKB szankciókat szabhat ki. A szankcióknak meg kell felelniük a 2532/98/EK rendeletnek és a 2157/1999/EK európai központi banki rendeletnek (EKB/1999/4). Az EKB a szankciók összegének kiszámítására vonatkozó módszertanról szóló határozatot fogad el.”

Az 1024/2013/EU rendelet 18. cikkének (1) bekezdése szerint „amennyiben a hitelintézetek, pénzügyi holdingtársaságok vagy vegyes pénzügyi holdingtársaságok szándékosan vagy gondatlanságból megsértik a vonatkozó, közvetlenül alkalmazandó uniós jog valamely olyan követelményét, amellyel kapcsolatban a vonatkozó uniós jog értelmében közigazgatási pénzbírság kiszabását kell lehetővé tenni az illetékes hatóságok számára, az e rendelettel rá ruházott feladatok ellátása céljából az Európai Központi Bank egyrészt közigazgatási pénzbírságot szabhat ki, amelynek összege (amennyiben a nyereség/veszteség meghatározható) a jogsértés révén realizált nyereség vagy elkerült veszteség összegének kétszereséig, egyéb esetben pedig a jogi személy előző üzleti évben realizált, a vonatkozó uniós jog fogalom meghatározása szerinti teljes éves árbevételének legfeljebb 10 %-áig terjedhet, másrészt a vonatkozó uniós jogban esetlegesen előírt hasonló pénzbírságot szabhat ki.” A cikk rögzíti a közvetlenül alkalmazandó közigazgatási bírság kiszabásának elveit és az eljárási rendjét.⁸⁷

⁸⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 575/2013/EU rendelete (2013. június 26.) a hitelintézetekre és befektetési vállalkozásokra vonatkozó prudenciális követelményekről és a 648/2012/EU rendelet módosításáról

⁸⁷ Az Európai Központi Bank 468/2014/EU rendelete (2014. április 16.) az Egységes Felügyeleti Mechanizmuson belül az Európai Központi Bank és az illetékes nemzeti hatóságok, valamint a kijelölt nemzeti hatóságok közötti együttműködési keretrendszer létrehozásáról (SSM-keretrendelet) (EKB/2014/17)

A bírság kiszabására vonatkozó határozat elleni fellebbezést az Európai Unió Bíróságánál lehet előterjeszteni. Természetesen ennek során az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 263. cikkében meghatározott feltételeket és határidőket be kell tartani.

Az egységes felügyeleti mechanizmushoz kapcsolódó nemzeti jogszabályok megsértése esetén a nemzeti hatóságok továbbra is felelősek a közigazgatási szankciók kiszabásáért; azonban csak akkor szabhatnak ki ilyen közigazgatási szankciókat az Európai Központi Bank által közvetlenül felügyelt hitelintézetekkel szemben, ha az Európai Központi Bank e célból eljárás megindítását kéri tőlük.

4. A német társasági szankciótörvény tervezete alapján a németországi vállalati felelősségrendszer

A jogi személyek büntetőjogi felelőssége aktuális téma Németországban, amelyet ennek az ötletnek a lelkes támogatói követelnek, valamint a vehemens ellenfelei hevesen elutasítanak.⁸⁸ Az EU-tagállamok nagy többsége ismeri a vállalatcsoport jogsértő magatartása esetén a büntethetőség kategóriáját.⁸⁹ A tagállamokban azonban még távolról sincs egységes jogi helyzet. Minden tagállam saját felelősségére határozza meg, hogy büntethető-e a vállalatcsoport és ha igen, akkor milyen feltételek mellett. Ez alapvetően az Európai Unió követelményein alapul, amely számos jogi aktusban arra kötelezte a tagállamokat, hogy büntetőjogi szankciókat - büntetőjogi szankciókat vagy pénzbírságokat - vezessenek be a jogi személyekkel és személyegyesülésekkel szemben annak érdekében, hogy felelősségre vonják őket a társaságon belüli bűncselekményekért vagy a társaság érdekében elkövetett bűncselekményekért. A kiszabott szankcióknak hatékonynak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lenniük.⁹⁰

4.1. Vállalatcsoportot terhelő felelősségről szóló jogszabálytervezet. Németországban a jogi személyek és más személyegyesülések büntetőjogi felelősségének bevezetése az osztrák társulási felelősségi törvényszövege alapján került kidolgozásra, amely jelenleg tárgysorozatba vétel alatt áll a jogalkotási folyamat során. A törvénytervezetben⁹¹ előírányzott rendszer a vállalatcsoport, nem pedig a vállalkozás felelősségét taglalja, abban az esetben, ha a vállalatcsoport vezetője bűncselekményt vagy szabálysértést követett el. Az anya- és testvérvállalatok csak akkor vonhatók felelősségre, ha vezetőik révén részt vettek a törvénysértésben. Ennek a ténynek a megállapítását követően önállóan büntethetőek.

⁸⁸ Lásd: ROGALL, Klaus: in: MITSCH, Wolfgang (szerk.): *Karlsruher Kommentar zum Gesetz über Ordnungswidrigkeiten*, 5. Kiadás 2018., 30. § 9., 13.

⁸⁹ Lásd TIEDEMANN, Klaus: *Wirtschaftsstrafrecht*, München 5. Kiadás. 2017., 446.

⁹⁰ Lásd: DANNECKER, Gerhard: Strafe oder bloße Ordnungswidrigkeit – europäische Vorgaben und Entwicklungen, in: LEITNER, Roman – BRANDL, Rainer (szerk.), *Finanzstrafrecht 2016*, Bécs 2017., 125.

⁹¹ Törvénytervezet az üzleti integritás erősítésére, BundestagsDrucks. 19/23568.

4.2. Az európai vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jogszabályból történő rendelkezések átvétele a német társasági szankciókról szóló törvénybe. A jogalanyiség elvének megtartása ellenére a társulási szankciókról szóló törvény számos olyan elemmel bír, amely az európai vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jogszabályból származik. A büntetés mértékét a vállalkozás forgalma alapján határozzák meg. Azt is előírják, hogy az anyavállalat, amely leányvállalataira ellenőrző befolyást gyakorolt, akkor is megbírságható, ha az anyavállalatot nem lehet szándékos elkövetéssel vádolni a bűncselekmény miatt.

Mindkét területen – a bírság összegének meghatározása a vállalatcsoport forgalma és a befolyást gyakorló anyavállalat felelőssége alapján, függetlenül a vétkes magatartástól – az uniós vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jogszabály hatása tükröződik. A német szövetségi szankciókról szóló törvény ebből fakadó feszültségei – a normák címzettjei a jogi személyek, a vállalatcsoport forgalma meghatározó a szankció kerete szempontjából – csak a büntetőjogi alapelvekkel, a bűnösség elvével és a bűnösséggel egyeztethetők össze. Akkor megfelelő a büntetés, ha a pénzbírság mértékét csak keretként értik. A kiszabandó büntetést azonban a cselekmény jogtalansága és bűnösségének tartalma, valamint a normacímzett teljesítő képességei alapján határozzák meg.

5. A nemzeti szankciórendszerek összehangolásának szükségessége a vállalatokkal szemben kiszabott bírságokra vonatkozó uniós jogszabályokkal

Míg a tagállamok elsősorban büntetőjogi szankciókat írnak elő magánszemélyekkel szemben és csak ezeket kiegészítő szankciókat ismernek jogi személyekkel és más személyegyesülésekkel szemben (jogalanyiség elve), addig az európai vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jogszabály csak a vállalatokkal szembeni közigazgatási bírságokat ír elő. Tekintettel a bírságolás⁹² büntetőjoghoz való hasonlóságára, szükséges a büntetési és bírságjogi szankciók összegének egymáshoz való közelítése. A német törvényhozó ezt a lépést szeretné megtenni a társulási szankcióról szóló törvény tervezetével.

5.1. A vállalati és a vállalatcsoportra kiszabható bírságok egységesítése.

A jogi oldal széleskörű harmonizációjának elérése érdekében a szankciós keretrendszer egységesítése mellett a büntetési irányelvek bevezetése szükséges a vállalatcsoportot terhelő felelősségi jogba is; a tervezethez felhasználható a kartellbírságokról szóló törvényekben szerzett sokéves tapasztalat. 2006. szeptember 1-jén olyan iránymutatásokat adtak ki, amelyek a Bizottság bírságpolitikájának továbbfejlesztését és finomítását szolgálta. A bírság alapösszege a jogsértés súlyától és annak időtartamától függ. A referenciaérték az a forgalom, amely közvetlenül vagy közvetetten kapcsolódik a jogsértéshez (bűncselekményhez kapcsolódó forgalom). Az alapösszegnek két összetevője van:

⁹² HENN, Florian: *Strafrechtliche Verfahrensgarantien im europäischen Kartellrecht. Implikationen und Grenzen der Strafrechtsähnlichkeit von Kartellbußgeldern*, Berlin 2018, 32.

változó összeg, amelyet a legfeljebb 30% -os a bűncselekményhez kapcsolódó forgalomra és a saját bűncselekményben való részvételének időtartamával történő összeszorozásával számolnak. Az időtartamot tekintve évente 100% -os tényezőt feltételeznek. A második lépésben az így meghatározott alapösszeget az esetleges súlyosbító vagy enyhítő körülményekhez igazítják.⁹³ Ugyanakkor be kell tartani az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése szerinti rendelkezést, amely szerint a teljes éves forgalomnak a 10% -át felső határnak kell tekinteni, amely a kiszabandó bírság felső határa lehet.⁹⁴ Ezzel szemben a legmagasabb szintű bírósági határozatok Németországban és Ausztriában a 10% -os szankciós határ alkalmazása mellett szóltak.

Az uniós jogi iránymutatások olyan klauzulákat tartalmaznak, amelyek révén a Bizottság fenntartja a jogot magának, hogy eltérjen a jogsértéssel érintett termékkel elért forgalom 30%-ának kiindulási összegétől, amely a bírság kiszámításához releváns, vagy a bírságot úgynevezett "visszatartó díjakkal" emelje.⁹⁵ Mindazonáltal az iránymutatások magukban foglalják a Bizottság mérlegelési jogkörének korlátozását, amelynek általában meg kell felelnie az ott felsorolt kritériumoknak. E tekintetben az egyedi esetekben az eltérések különleges igazolást igényelnek, amely figyelembe veszi az egyenlő bánásmód elvét. A 2006. évi iránymutatások értékelési tényezői miatt a Bizottság továbbra is jelentős mérlegelési jogkörrel rendelkezik a közigazgatási bírságok megállapításában, így az iránymutatások nem teremtenek bizalmat az alapösszeg, a felárak és a végösszegek összegében.⁹⁶

A versenykorlátozás elleni törvény 10. módosításában a bírságok megállapításának korábbi kritériumait a már alkalmazott értékelési kritériumok nem kimerítő listájának kodifikálásával határozták meg. A jogalkotó tehát a jogbiztonság növelésére törekszik, amikor kitölti a bírságok átfogó kereteit, és összehangolja a versenyhatóságok és az igazságügyi szervek által kiszabott bírságok megállapítását.

A Német Szövetségi Versenyhivatal úgynevezett bónuszszabályozásában korábban foglalt engedékenységi programja - tartalmi változás nélkül - ma már jogilag kötelező. Ami azonban továbbra sem megoldott, az az egyensúlyhiány a versenyhatóságok és az ügyész kartellügyekben folytatott vizsgálata között: Bár a trösztellenes eljárásokhoz az engedékenységi program áll rendelkezésre, az ügyészség által folytatott büntetőeljárásokhoz ilyen program azonban nincs. Ha a kartelljogi szabályok megsértése bűncselekménynek is minősül, akárcsak a reklámcsalások esetében, a versenyhatóság átadhatja az eljárást az ügyésznek,

⁹³ BIERMANN, Jörg: in: IMMENGA, Ulrich – MESTMÄCKER, Ernst Joachim (szerk.): *Wettbewerbsrecht*, 1. kötet, 6. kiadás, 2020, 1/2003. rendelet 23. cikke 94.

⁹⁴ BIERMANN, Jörg: in: IMMENGA, Ulrich – MESTMÄCKER, Ernst Joachim (szerk.): *Wettbewerbsrecht*, 1. kötet, 6. kiadás, 2020, 1/2003. rendelet 23. cikke 151.

⁹⁵ Lásd: BIERMANN, Jörg: in: IMMENGA, Ulrich – MESTMÄCKER: Ernst Joachim (szerk.), *Wettbewerbsrecht*, 1. kötet, 6. kiadás, 2020, 1/2003. rendelet 23. cikke. 220.

⁹⁶ Az Európai Unió Bíróságának 2006. március 15-ei ítélete: T-15/02, *BASF*, Rn. 252, Slg 2006, II-497; lásd még: WAGNER-VON PAPP, Florian: Best and even better practices in commitment procedures after *Arosa*: The dangers of abandoning the "struggle for competition law", *Common Market Law Review* 2012, 929.

aminek eredményeként az engedékenységi kérelmet csak a büntetőeljárásban lehet figyelembe venni.

5.2. A „ne bis in idem” elv követelményei. A közigazgatási bírság szubszidiárius természetű, mivel a büntetés az állam rendelkezésére álló legszigorúbb szankciós eszköze, amely az elkövetett jogtalanságra való reagálásként értelmezhető. Ugyanannak a cselekménynek a kettős büntetése ellentétes a „ne bis in idem” elvvel, amelyet egyrészt az EJEE 7. kiegészítő jegyzőkönyvének 4. cikke, másrészt az Alapjogi Charta 50. cikke ismer el az Európai Unió tagállamaiban.⁹⁷ Ezenkívül fontos elv a párhuzamos eljárás lefolytatásának tilalma, amely különösen a jogállamiság elvéből fakad, és amely kizárja a versenyhatóság és az ügyészség párhuzamos nyomozását.⁹⁸ Ilyen vizsgálatok különösen akkor fordulnak elő, ha ugyanarra az eljárási értelemben elkövetett bűncselekményre büntetőjogi szankciók, valamint közigazgatási pénzbírságok vonatkoznak, például olyan ajánlati megállapodások esetében, amelyekben az ármegállapodásban részt vevő jogi személyeket kartellbírság terheli, valamint a kartellmegállapodás végrehajtása során tett hirdetések szövetségi büntetéssel büntethetők. Ilyen esetekben az ügyési nyomozásnak elsőbbséget kell élveznie a versenyhatóság eljárásával szemben.⁹⁹

5.3. A szankciós eljárás jogállami követelményei. A vállalatokkal szembeni uniós jogi bírságokat közigazgatási eljárásban szabják ki. Figyelembe kell venni a tágabb értelemben vett kriminálpolitikai és büntetőjogi szankciókra, például a pénzbírságokra vonatkozó alkotmányos garanciákat is. Az Európai Unió Bírósága azonban vonakodott elismerni az ilyen garanciákat a pénzbírságokkal kapcsolatban, különösen a vállalatokkal szemben, de a "Menarini Diagnostics" ügyben úgy döntött, hogy az (olasz) kartellbírságokat az egyezmény értelmében büntetőjogi szankcióként kell értékelni.¹⁰⁰ Ez vonatkozik a német jogalkotóra is, amely ebben a tekintetben az uniós jogon alapul, amint azt a versenykorlátozások elleni törvény tizedik módosítása is szemlélteti.¹⁰¹ Az említett törvény olyan drasztikus változásokat hoz a német jogi helyzetben az érintettek együttműködési és nyilvánosságra hozatali kötelezettségei területén, amelyek alkotmányos szempontból megkérdőjelezhetők:

Azok számára, akiket a kartellbírságot eljárási eljárás érint, csak nagyon korlátozottan illeti meg a hallgatáshoz való jog. Az Európai Unió Bírósága ezt az Orkem-ügy¹⁰² kapcsán rögzítette, hogy az érintett személy nem kényszeríthető arra, hogy

⁹⁷ DANNECKER, Gerhard: *Ne bis in idem und das Verbot straf- und kartellrechtlicher Parallelverfahren*, Bécs 2021, 19, 21. 105.

⁹⁸ DANNECKER, Gerhard: *Ne bis in idem und das Verbot straf- und kartellrechtlicher Parallelverfahren*, Bécs 2021, 75., 107.

⁹⁹ Lásd: DANNECKER, Gerhard: *Ne bis in idem und das Verbot straf- und kartellrechtlicher Parallelverfahren*, Bécs 2021, 97., 108.

¹⁰⁰ Az Európai Unió 2011. szeptember 27-ei ítélete Rs. C-43509/08, 44.

¹⁰¹ "A versenykorlátozások elleni törvénynek a fokozott, proaktív és digitális versenytörvény 4.0 és egyéb versenyjogi rendelkezések módosításáról szóló törvénye ("GWB digitalizációs törvény"); Lásd BIEN, Florian et al. (szerk.): *Die 10. GWB-Novelle: Das neue Kartellrecht*, München 2021.

¹⁰² Az Európai Unió Bíróságának 1989. május 18-ai ítélete, Rs. C-374/87, Slg. 1989, 3283.

elismerje az EUMSZ 101. vagy 102. cikk megsértését, azaz önmagát senki sem vádolhatja bűncselekmény elkövetésével, azaz nem kötelezhető olyan adatok szolgáltatására, amellyel önvádat valósítana meg. Ez pedig egy alacsonyabb szintű uniós védelemmel fog párosulni.

A törvény meghatározza a bírságok megállapításának kritériumait és így törvényileg szilárd normákat hoz létre. Ez kodifikálja a kritériumok nem kimerítő katalógusát a már alkalmazott értékelési kritériumokhoz igazítva. A jogalkotó ennél fogva nagyobb jogbiztonságra törekszik a bírságok átfogó keretének kitöltése, valamint a versenyhatóságok és az bűnüldöző hatóságok által a bírságok megállapításának összehangolása terén. Eddig a bíróságok a büntetési irányelveket csak a közigazgatási hatóságok számára tekintették kötelező érvényűnek és a bírságokat e követelményektől függetlenül, saját kritériumaik szerint értékelték.

6. Következtetés

Az uniós vállalkozások közjogi bírságolásáról szóló jogszabály és a nemzeti vállalatcsoportok szankcionálására vonatkozó uniós jogszabályok kidolgozása tehát örömteli fejlemény, de még mindig számos problémát hordoz magában, különös tekintettel a szankciók és az eljárási garanciák értékelése szempontjából. A konvergencia kialakuló útját a különböző szankciós modellek révén – a vállalati versus a vállalatcsoportot terhelő felelősségi modellt – folytatni kell, tekintettel a bírság és a büntetések hasonlóságára.

Irodalomjegyzék

- ACHENBACH, Hans: Die ECN+-Richtlinie (EU) 2019/1 und das deutsche Kartellordnungswidrigkeitenrecht. *wistra* 2019, 257 ff.
- ALBRECHT, Jan Philipp: Das neue EU-Datenschutzrecht – von der Richtlinie zur Verordnung. *CR* 2016, 88 ff. <https://doi.org/10.9785/cr-2016-0205>
- ALBRECHT, Jan Philipp – JOTZO, Florian: Das neue Datenschutzrecht der EU, 2017.
- BAUER, Raphaela: Der Allgemeine Teil des Kartellbußenrechts. 2020, Wien 2020. <https://doi.org/10.5771/9783748907268>
- BEHR, Nicolai – TANNEN, Florian: Droht das Zeitalter der Datenschutzgeldbußen? ... und was Unternehmen dagegen tun können. *CCZ* 2020, 120 ff.
- BERGT, Matthias: Sanktionierung von Verstößen gegen die Datenschutz und Datensicherheit. *DuD* 2017, 555. <https://doi.org/10.1007/s11623-017-0830-z>
- BIEN, Florian et al. (szerk.): Die 10. GWB-Novelle: Das neue Kartellrecht, München 2021.
- CORNELIUS, Kai: Die „datenschutzrechtliche Einheit“ als Grundlage des bußgeldrechtlichen Unternehmensbegriffs nach der EU-DSGVO. *NZWiSt* 2016, 421.
- DANNECKER, Christoph: Konturierung prozessualer Gewährleistungsgehalte des nemo tenetur- Grundsatzes anhand der Rechtsprechung des EGMR. *ZStW* 127 (2015), 370 ff. <https://doi.org/10.1515/zstw-2015-0044>

- DANNECKER, Gerhard: Die Sanktionierung von Verstößen gegen das gemeinschaftsrechtliche Kartellrecht nach der VO (EG) Nr. 1/2003, *wistra* 2004, 361 ff.
- DANNECKER, Gerhard: Die Neuregelung der Sanktionierung von Verstößen gegen das EG-Kartellrecht nach der Verordnung (EG) Nr. 1/2003 des Rates vom 16. Dezember 2002 zur Durchführung der in den Art. 81 und 82 des Vertrages niedergelegten Wettbewerbsregeln, in: Festschrift für Ulrich Immenga zum 70. Geburtstag, München 2004, 61 ff.
- DANNECKER, Gerhard: Der strafrechtliche Schutz des Wettbewerbs: Notwendigkeit und Grenzen einer Kriminalisierung von Kartellrechtsverstößen. in: Festschrift für Klaus Tiedemann zum 70. Geburtstag, Köln 2008, 789 ff.
- DANNECKER, Gerhard: Stellungnahme zum Zwischenbericht des Bundeskartellamts zum Expertenkreis Kartellsanktionenrecht. *NZKart* 2015, 14 f.
- DANNECKER, Gerhard: Strafe oder bloße Ordnungswidrigkeit – europäische Vorgaben und Entwicklungen, in: LEITNER, Roman – BRANDL, Rainer (szerk.), *Finanzstrafrecht* 2016, Wien 2017, 125 ff.
- DANNECKER, Gerhard: Das Kartellordnungswidrigkeitenrecht im Wandel: Von der Verbands- zur Unternehmensverantwortung?, in: Festschrift für Rudolf Rengier zum 70. Geburtstag, München 2018, 193 ff.
- DANNECKER, Gerhard: Grundstrukturen des Grundsatzes „ne bis in idem“ im Spiegel der Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte und des Europäischen Gerichtshofs, in: Festschrift für Ákos Farkas zum 65. Geburtstag, Bd. 1, 2019, 206 ff. (https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/6553/23_danneckergerhard_t%C3%B3rdelt.pdf).
- DANNECKER, Gerhard: Ne bis in idem und das Verbot straf- und kartellrechtlicher Parallelverfahren, Wien 2021.
- DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph: Europäische und verfassungsrechtliche Vorgaben für das materielle und formelle Unternehmensstrafrecht. *NZWiSt* 2016, 162 ff.
- DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph: Kartellsanktionsrecht, in: SOYER, Richard (szerk.), *Handbuch Unternehmensstrafrecht*, Wien 2021.
- DANNECKER, Gerhard – FISCHER-FRITSCH, Jutta: Das EG-Kartellrecht in der Bußgeldpraxis, 1989.
- DANNECKER, Gerhard – KÖRTEK, Jasemin: General Report, in: DANNECKER, Gerhard – JANSEN, Oswald (szerk.): *Competition Law Sanctioning in the European Union*, 2004, 1 ff.
- DANNECKER, Gerhard – MÜLLER, Nadja: Das Kartellsanktionenrecht im Lichte der 9. GWB-Novelle. *KSzW* 2017, 125 ff. <https://doi.org/10.9785/kszw-2017-083-403>
- DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph – MÜLLER, Nadja: Das Kartellordnungswidrigkeitenrecht nach der 8. GWB-Novelle: weiterer Reformbedarf? *ZWeR* 2013, 417 ff. <https://doi.org/10.15375/zwer-2013-0404>
- DANNECKER, Gerhard – SCHRÖDER, Thomas: Tatbestände mit supranationaler Schutzrichtung (Europadelikte), in: BÖSE, Martin (szerk.), *Europäisches Strafrecht* (EnzEuR Bd. 11), 2. kiadás, 2021. <https://doi.org/10.5771/9783748908630-317>

- DANNECKER, Gerhard – SCHRÖDER, Thomas: Overcoming the current system of corporate criminal law – sanctioning corporate citizens. Crime prevention within the limits of rule the of law. in: POHLMANN, Markus – DANNECKER, Gerhard – VALARINI, Elizangela (eds.) *Bribery, Fraud, Cheating. How to Explain and to Avoid Organizational Wrongdoing*, 2020, 285 ff. https://doi.org/10.1007/978-3-658-29062-7_16
- EHMANN, Eugen – SELMAYR, Martin: *Datenschutz-Grundverordnung: DS-GVO*, München 2. kiadás, 2018.
- ESSER, Robert: Das Doppelverfolgungsverbot in der Rechtsprechung des EGMR Das Doppelverfolgungsverbot in der Rechtsprechung des EGMR (Art. 4 des 7. ZP EMRK). Divergenzen und Perspektiven, in: HOCHMAYR, Gudrun (szerk.): *Ne bis in idem in Europa*, Baden-Baden 2015, 27 ff. <https://doi.org/10.5771/9783845259529-27>
- FEDERMANN, Bernd A.: *Kriminalstrafen im Kartellrecht*, 2006.
- FAUST, Sebastian – SPITTKA, Jan – WYBITUL, Tim: Milliardenbußgelder nach der DS-GVO? *ZD* 2016, 120.
- GRÜNWALD, Andreas – HACKL, Jens: Das neue umsatzbezogene Sanktionsregime der DS-GVO, *ZD* 2017, 556 ff.
- HEINICHEN, Christian: *Unternehmensbegriff und Haftungsnachfolge im europäischen Kartellrecht*, Baden-Baden 2011. <https://doi.org/10.5771/9783845228174>
- HENN, Florian: *Strafrechtliche Verfahrensgarantien im europäischen Kartellrecht. Implikationen und Grenzen der Strafrechtsähnlichkeit von Kartellbußgeldern*, 2018, 33. <https://doi.org/10.3790/978-3-428-55393-8>
- HOPPMANN, Erich: Das Konzept der optimalen Wettbewerbsintensität, *JbNSt* 179 (1966), 286, 289 und 300. <https://doi.org/10.1515/jbnst-1966-0123>
- IMMENGA, Ulrich – MESTMÄCKER, Ernst Joachim (szerk.): *Wettbewerbsrecht*, 1. kötet, 6. kiadás 2020.
- KROHM, Niclas: Die wirtschaftliche Einheit als Bußgeldadressat unter der Datenschutz-Grundverordnung? *RDV* 2017, 221.
- KÜHLING, Jürgen – BUCHNER, Benedikt: *Datenschutz-Grundverordnung, Bundesdatenschutzgesetz: DS-GVO/BDSG*, 3. kiadás, 2020.
- VON LAUFENBERG, Christoph: *Kartellrechtliche Konzernhaftung*, Berlin 2018. <https://doi.org/10.3790/978-3-428-55329-7>
- LESSENICH, Christof A.: *Unternehmensbegriff und Zurechnung*, Bonn 2000.
- LOEWENHEIM, Ulrich – MEESEN, Karl M. – RIESENKAMPFF, Alexander – KERSTING, Christian – MEYER-LINDEMANN, Hans Jürgen (szerk.): *Kartellrecht. Kommentar zum Deutschen und Europäischen Recht*, 4. kiadás. 2020, München.
- LUTZ, Martin: Amnestie für aufklärungsbereite Kartellanten?, *BB* 2000, 677 ff.
- MAUNZ, Theodor –DÜRIG, Günter (szerk.): *Grundgesetz. Kommentar*, 62. Ergänzungslieferung 2011.
- MITSCH, Wolfgang (szerk.): *Karlsruher Kommentar zum Gesetz über Ordnungswidrigkeiten*, 5. kiadás, 2018.

-
- MÖHLENKAMP, Andreas: Die europäische Bußgeldpraxis aus Unternehmenssicht in: SCHWARZE, Jürgen (szerk.): *Instrumente zur Durchsetzung des europäischen Wettbewerbsrechts*, 2002.
 - OST, Konrad: Die Richtlinie 1/2019: Ein Meilenstein für die Rechtsdurchsetzung im European Competition Network. *NZKart* 2019, 69.
 - PAAL, Boris – PAULY, Daniel A. – FRENZEL, Eike Michael: *Datenschutz-Grundverordnung*, 2. kiadás, 2018.
 - PLATH, Kai Uwe (szerk.): *DSGVO/BDSG*, 3. kiadás, 2018. <https://doi.org/10.9785/9783504385699>
 - RAUE, Frank: Müssen Grundrechtsbeschränkungen wirklich verhältnismäßig sein?, *Archiv des öffentlichen Rechts*, 131 (2006), 79 ff. <https://doi.org/10.1628/000389106780275635>
 - RIZVI, Salim: Entfesselte Bussenpraxis im Wettbewerbsrecht?, *AJP/PJA* 2010, 452.
 - SCHILDGEN, Larissa: *Rechtsfähigkeit des Unternehmens im Unionswettbewerbsrecht*, 2020, 7 ff. <https://doi.org/10.1628/978-3-16-159313-0>
 - SCHÖNEFELD, Jana – THOMÉ, Sarah: Auswirkungen der Datenschutz-Grundverordnung *PinG* 2017, 126.
 - SCHULTE, Lothar – JUST, Christoph, *Kartellrecht Art. 23 VO 1/2003 Rz 40 ff.*
 - STUCKENBERG, Carl-Friedrich: § 10 Allgemeiner Teil eines Europäischen Strafrechts, in: BÖSE, MARTIN (szerk.): *Europäisches Strafrecht* (EnzEuR Bd. 11), 2. kiadás, 2021. <https://doi.org/10.5771/9783748908630-507>
 - TIEDEMANN, Klaus: Der Allgemeine Teil des europäischen supranationalen Strafrechts, in: *Festschrift für Hans-Heinrich Jescheck zum siebzigsten Geburtstag*, Duncker & Humblot, 1985.
 - TIEDEMANN, Klaus: *Wirtschaftsstrafrecht*, München, 5. kiadás, 2017.
 - UEBELE, Fabian: Das „Unternehmen“ im europäischen Datenschutzrecht. *EuZW* 2018, 440.
 - Venn, Nikolai – Wybitul, Tim: Die bußgeldrechtliche Haftung von Unternehmen nach Art. 83 DS-GVO (zugl. Anm. zu LG Bonn Urte. v. 11.11.2020 – 29 OWi 1/20), *NStZ* 2021, 204 ff.
 - WAGNER VON PAPP, Florian: Kartellstrafrecht in den USA, dem Vereinigten Königreich und Deutschland. *WuW* 2009, 1236 ff. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1956627>
 - WAGNER-VON PAPP, Florian: Best and even better practices in commitment procedures after Alrosa: The dangers of abandoning the “struggle for competition law”, *Common Market Law Review* 2012, 929 ff.
 - WEGNER, Carsten: Keine umfassende Begründungspflicht der Kommission für Geldbußen in Millionenhöhe? *WuW* 2001, 469, 476.
 - WILS, Wouter P. J.: *World Competition*, 2005.
 - WOLFF, Heinrich Amadeus – BRINK, Stefan (szerk.): *BeckOK Datenschutzrecht*, 33. Ed. 01.08.2020.
 - WYBITUL, TIM: *EU-Datenschutz-Grundverordnung*, 2017.
-
-